

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXIII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

I РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 54

София, сбота, 12 мартъ

1932 г.

56. заседание

Петък, 11 мартъ 1932 г.

(Открито отъ подпредседателя Н. Шоповъ въ 16 ч. и 35 м.)

СЪДЪРЖАНИЕ:

Стр.

Стр.

Отпуски, разрешени на народни представители . . . 1157

Питания:

1) отъ народния представител Христо Манафовъ къмъ министра на вътрешнитъ работи и народното здраве, съ което, като съобщава, че в. „Демократически сговоръ“, отъ 10 мартъ т. г., бр. 3506, изнася, че въ Бѣлослатинското околийско управление е убитъ отъ бой и следъ това изгоренъ единъ български гражданинъ, пита: истина ли е това, кой е виновникътъ за това и, ако е вѣрно, какви мѣрки е взелъ, за да се предотвратятъ подобни произволи и престѣпления. (Съобщение) . . . 1158

2) отъ народнитъ представители Асенъ Бояджиевъ, Георги Вангеловъ и Стаматъ Ивановъ, въ което казватъ, че въ канцеларията на Независимитъ работнически професионални съюзи и на Работническата партия идвали полицаи, които задигнали най-обикновени канцеларски книжа и провокирали персонала и присѣтстващитъ работници, арестуватъ ги и ги биятъ. (Съобщение) . . . 1158

Законопроектъ за облекчение на длъжниците.
(Първо четене — продължение разискванията) 1158

Дневенъ редъ за следващото заседание . . . 1177

Председателствуващъ Н. Шоповъ: (Звъни) Откривамъ заседанието. Присѣтствуватъ нужното число народни представители. Заседанието е законно.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитъ г. г. народни представители: Аврамовъ Аврамъ, Ангеловъ Иванъ, Апостоловъ Драгомиръ, Бешковъ д-ръ Иванъ, Близнаковъ Христо, Бояджиевъ Стефанъ, Буровъ Атанасъ, Василевъ Григоръ, Василевъ Иванъ, Георгиевъ Георги, Георгиевъ Стойчо, Деневъ Андрей, Деневъ Сѣби, Джанкардашлийски Димитъръ, Димчевъ Василъ, Дочевъ Момчо, Дрѣнски Димитъръ, Енчевъ Георги, п. Захариевъ Захари, Ивановъ Борисъ, Ивановъ Запряня, Илиевъ Стойко, Йордановъ Желю, Казанаклиевъ Георги, Калиновъ Благой, Каракашевъ Никола, Кафеджийски Георги, Кулевъ д-ръ Тодоръ, Куртевъ Иванъ, Кънчевъ Теодоси, Лунговъ Николай, Лѣкарски Иванъ, Мариновъ Георги, Марковъ Цоло, Мартуловъ Алекси, Мечкарски Тончо, Наумовъ Александъръ, Панайотовъ Петъръ, х. Петковъ х. Георги, Поповъ Стоянъ, Пулевъ Стамо, Пѣдаревъ Никола, Сарафовъ д-ръ Ангелъ, Савовъ Велико, Статевъ Христо, Стояновъ Георги, Такевъ д-ръ Владимиръ, Таслаковъ Цвѣтко, Ташевъ Димо, Хайруловъ молла-Юсеинъ, Цановъ Стефанъ, Циганчевъ Анастасъ, Чернооковъ Георги, Чирпанлиевъ д-ръ Никола и Янакиевъ Василъ)

Съобщавамъ на Събранието, че бюротъ е разрешило отпускъ на следнитъ народни представители:

На г. Момчо Дочевъ — 1 день;
На г. Димитъръ Джанкардашлийски — 2 дена;
На г. Иванъ Лѣкарски — 2 дена;
На г. Стойко Илиевъ — 1 день;
На г. Едрю Шидерски — 5 дни;
На г. Йото Василевъ — 2 дена;
На г. Благой Калиновъ — 1 день;
На г. Тодоръ Куцаровъ — 2 дена;

На г. Аврамъ Аврамовъ — 1 день;
На г. Христо Софиевъ — 2 дена;
На г. д-ръ Ангелъ Сарафовъ — 3 дни;
На г. Милю Милевъ — 1 день;
На г. Христо Киселички — 1 день;
На г. Иванъ Инглизовъ — 1 день и
На г. Тодоръ Якимовъ — 5 дни.

Постѣпило е заявление на народния представител г. Стефанъ Цановъ, който моли да му се разреши 5-дневенъ отпускъ. Понеже се е ползувалъ досега съ 16 дни, следва Народното събрание да му разреши искания отпускъ. Които г. г. народни представители сѣ съгласни да се разреши на народния представител г. Стефанъ Цановъ 5-дневенъ отпускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Сѣщо народниятъ представител г. Добри Свиначовъ, който се е ползувалъ досега съ 40 дни отпускъ, моли да му се разреши 2-дневенъ отпускъ. Които г. г. народни представители сѣ съгласни да се разреши на народния представител Добри Свиначовъ 2-дневенъ отпускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Сѣщо народниятъ представител г. Христо Мирски, който се е ползувалъ досега съ 17 дни отпускъ, моли да му се разреши 4-дневенъ отпускъ. Които г. г. народни представители сѣ съгласни да се разреши на народния представител г. Христо Мирски 4-дневенъ отпускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Сѣщо народниятъ представител г. Стефанъ Доброволски, който се е ползувалъ досега съ 21 день отпускъ, моли да му се разреши еднодневенъ отпускъ. Които г. г. народни представители сѣ съгласни да се разреши на народния представител г. Стефанъ Доброволски еднодневенъ отпускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Народният представител г. Никола Сапунджиев, който се е ползувал с 20 дни отпуск досега, моля да му се разреши 2-дневен отпуск, считан от 11 т. м.

Които г. г. народни представители сж съгласни да се разреши на народния представител Никола Сапунджиев 2-дневен отпуск, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Народният представител г. Христо Рашков, който се е ползувал с 34 дни отпуск, моля да му се разреши двудневен отпуск, считан от 8 т. м.

Които г. г. народни представители сж съгласни, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Съобщавам на Събранието, че е постъпило питане от народния представител г. Христо Манасов към г. министра на вътрешните работи и народното здраве, съ което, като съобщава, че в „Демократически сговор“ от 10 март т. г., брой 3.506, изнася, че в Българското околийско управление е убит от бой и след това изгорен един български гражданин, пита: истина ли е това, кой е виновникът за това и, ако е вярно, какви мерки е взел, за да се предотвратят подобни произволи и престъпления?

Това питане ще се изпрати на г. министра, за да отговори.

Постъпило е питане от народните представители г. Асен Бояджиев, Георги Вангелов и Стамат Иванов, въ което казват, че в канцеларията на Независимите работнически професионални съюзи и на Работническата партия идвали полицаи, които задигали най-обикновени канцеларски книги и провокирали персонала и присъстващите работници, арестува ги и ги бият.

Това питане ще се изпрати на г. министра, за да го проучи и отговори.

Пристъпваме към дневния ред:

В. Станков (раб): Г. председателю! Ние сме депозирали към г. министра на търговията, промишлеността и труда две питання: едното за масовото увольнение на работниците в мина „Пеник“ и другото за наводнения в шахтата „Св. Ана“ при същата мина. Защо досега не ни се отговори и кога смѣта г. министърът да ни отговори?

Председателстващ Н. Шопов: (Звъни) Г. министърът на търговията го нѣма. Когато е тук, ще ви отговори. (Възгласи от работниците) Направете постъпки предъ бюрото на Събранието и то ще направи нужното. Сега азъ нищо не мога да ви кажа, защо до днесъ г. министърът на търговията не ви е отговорилъ.

И. Стоев (раб): Дадено ли му е питането?

Председателстващ Н. Шопов: Ще се справите въ канцеларията. Бюрото не е канцелария.

Пристъпваме към точка първа отъ дневния ред — първо четене на законопроекта за облекчение на длъжниците — продължение разискванията.

Г. г. народни представители! Записани сж като оратори по този законопроектъ г. г. Георги Каназирски и Никола Кемилев. Когато вчера г. председателят ги е повикалъ да говорят, тѣ сж отсъствували и той е обявилъ дебатът за приключен, като е запазилъ правото на групите, които не сж се изказали, да се изкажатъ. Сега има да се изкажатъ ораторитѣ на Работническата, Радикалната, Социалдемократическата и Националлибералната обединена партии и македонската група.

Понеже народните представители г. г. Каназирски и Кемилев, настояват да говорятъ, бюрото не може да разреши този въпросъ, а трѣбва да го разреши Народното събрание.

С. Омарчевски (з): Тѣхната група се изказа.

Н. Стамболиев (з): Г. Рафаиловъ се изказа отъ името на Демократическия сговоръ.

Министър Д. Върбенков: Г. г. народни представители! Понеже разглежданият законопроектъ е отъ голѣмо значение, азъ съмъ съгласенъ да се изкажатъ тѣзи господа. Азъ мисля, че нѣма да се изгуби нищо, ако се изкажатъ двама оратори повече.

А. Кантарджиев (д): Нека да чуемъ мнението имъ.

Председателстващ Н. Шопов: Г. министърът на правосъдието е съгласенъ да се изкажатъ г. г. Каназирски и Кемилев.

П. Стайнов (д. сг): Г. председателю! Г. Каназирски преди малко бѣше тукъ, но понеже Вие лично сте му за явили, че не може да му се даде думата, той излѣзе.

С. Петков (нац. л): Да отложимъ заседанието за утре, за да го изслушаме!

Председателстващ Н. Шопов: Нѣма го и г. Кемилевъ.

П. Стайнов (д. сг): Тѣ не знаятъ, че ще имъ дадете думата днесъ.

С. Петков (нац. л): Ако въ този моментъ сж тукъ, да говорятъ!

Н. Стамболиев (з): Да имъ се даде думата, но да говорятъ въ това заседание.

С. Петков (нац. л): Азъ правя предложение да се отложи заседанието, за да ги изслушаме утре!

Председателстващ Н. Шопов: Поради това, че нѣма желающитѣ оратори да говорятъ, този въпросъ не го полагамъ на гласуване.

Ще дамъ думата на представителитѣ на групите, които не сж се изказали.

Има думата народниятъ представител отъ групата на Радикалната партия г. Георги Геневъ.

Г. П. Генев (р): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Тритѣ законопроекта, които сж представени на вниманието на народното представителство — първиятъ за облекчение положението на земеделѣца-стопанинъ, вториятъ за облекчение на длъжниците и третиятъ за превантивния конкордатъ — въ сѣщность съставляватъ едно цѣло, преследватъ една обща цель: да облекчатъ тежкото положение на българския гражданинъ, задлъжнялъ вследствие на тежката стопанска и финансова криза, която отъ две-три години насамъ твърде остро се чувствува въ нашата страна. По моето мнение, тия три законопроекта, особено първитѣ два, трѣбваше да образуватъ едно цѣло, защото преследватъ, както казахъ, една цель. Но понеже по известни причини това не е направено, азъ смѣтамъ, че, за да се избѣгнатъ известни противоречия, несъобразности и непълноти, които съществуватъ въ тия законопроекти, би трѣбвало, най-малко, тѣ да бѣдатъ обединени, като минатъ презъ парламентарнитѣ комисии по Министерството на земеделѣието и по Министерството на правосъдието, съединени дветѣ въ една.

С. Василев (д. сг): Плюсъ и комисията по Министерството на финанситѣ.

Г. П. Генев (р): Защото, нека ми бѣде позволено да забележа, когато се прилагатъ закони отъ сѣдилищата — а тия закони ще се прилагатъ именно отъ сѣдилищата — явяватъ се противоречия между законитѣ, и сѣдилищата често пѣти се намиратъ въ мѣнотии или въ разногласие помежду си, какво становище да взематъ. Между тия закони, безспорно, такива противоречия ще има, и заради туй азъ смѣтамъ, че трѣбва да бѣдатъ шлифовани, уеднаквени въ съвмѣстни заседания на споменатитѣ две парламентарни комисии. По този начинъ ще се избѣгнатъ възможнитѣ мѣнотии, на които по-късно сѣдилищата непременно ще се натъкнатъ. Вѣрно е, че общата теория на правото е изработила правила, когато два закона сж въ стѣлкновение, кои норми да се прилагатъ, дали нормитѣ на по-рано публикувания законъ или нормитѣ на по-късно публикувания законъ, дали да се прилагатъ нормитѣ на общия, универсалния законъ или нормитѣ на специалния законъ, но, въпрѣки това, азъ повтарямъ, добре ще бѣде, за да се избѣгнатъ възможнитѣ противоречия, които неминуемо ще се явятъ между тия два закона, които противоречия впоследствие могатъ да създадатъ голѣми грижи на нашето правосъдие, тия два законопроекта да минатъ презъ съединенитѣ въ едно парламентарни комисии по Министерството на земеделѣието и Министерството на правосъдието, и моля г. министра да се съгласи на това.

Г. г. народни представители! Казахъ, че и тритѣ законопроекта иматъ за цель да отговорятъ на една назрѣла нужда. Тая нужда се чувствува отъ всички, никой не я отрича. Многобройни оратори, които вземаха думата по законопроекта за закрила на земеделѣца-стопанинъ, всички изказаха мнение, че тѣзи законопроекти сж напремени, сж

целесъобразни, макаръ че по подробноститъ не всички бѣха съгласни.

Защо се наложи създаването на тия отъ особенъ характеръ законопроекти, каквито нито нашето законодателство, нито законодателството на други държави почти не познава, особено не познаваше до войната? Защото пертурбациитъ въ стопанския животъ презъ време на войната и следъ войната, особено отъ 1929 г. насамъ, станаха толкова голѣми и толкова силни, че наистина измѣниха основно онова положение, което имаше веднага следъ войната и особено положението на стабилността, на продължителността, което имаше преди войната. Отъ 1929 г. насамъ ние наблюдаваме една стопанска и финансова криза, каквато политическата икономия не познава презъ цѣлия XIX вѣкъ. Наистина, политическата икономия отбелязва подобни стопански и финансови кризи и презъ 1837 г., 1857 г., и въ 1873 г., 1893 г. и 1907 г., обаче всички тия кризи сѣ били кратковременни и не сѣ обхващали цѣлия свѣтъ, не сѣ имали универсаленъ характеръ. Тия кризи сѣ се ограничавали обикновено само въ Западна Европа и сѣ били твърде кратковременни — следъ 2—3 години тѣхнитъ последици сѣ били почти заличавани. Най-голѣмата криза е следъ падането на Наполеона, следъ Виенския конгресъ, когато наистина въ продължение на десетина години Европа е живѣла единъ твърде неспокоенъ животъ, не само политически, но и стопански и финансовъ, и е трѣбвало да изтече този периодъ отъ едно десетилѣтие, за да настѣпятъ по-спокойни и нормални времена за производството и размѣната. Днесъ, обаче, кризата има съвършено другъ характеръ. Тя е криза продължителна и, както казахъ, универсална. Тя не се ограничава въ една държава или въ нѣколко държави, тя не се ограничава въ единъ континентъ, а обхваща почти цѣлия свѣтъ. Нѣма днесъ нация, нѣма днесъ държава, нѣма днесъ континентъ, който да не се оплаква отъ кризата.

П. Напетовъ (раб): Има. Русия, напимѣръ.

Г. П. Геновъ (р): Въ Съветска Русия положението е много по-тежко, отколкото въ много други страни, но тамъ има единъ народъ, който всичко понася, пъкъ и да има ропгание тамъ, то е скрито и ние не можемъ да го чуемъ. Тѣва поведение на руския народъ се обяснява съ изключителнитъ условия, при които е живѣлъ въ миналото, при които живе и сега. Така че криза има и тамъ.

П. Напетовъ (раб): (Казва нѣщо)

Г. П. Геновъ (р): Моля Ви се, не ме прекъсвайте. — Криза има навсѣкжде; тя е универсална и най-свѣтлитъ умове на човѣчеството днесъ си блъскагъ главата да намѣрятъ единъ изходъ отъ нея. Спомнямъ си, че презъ 1920 и 1921 г. единъ кембриджски професоръ, чието име сега ми е излѣзло отъ ума, който разглеждале двѣтъ току-що излѣзли тогава книги — едната на Кейнесъ върху финансовитъ клаузи на мирнитъ договори и другата на Нити „Ентора senza rasse“ казваше: „Кризата ще бѣде продължителна, предизвикана главно отъ репарационнитъ задължения на Германия и тя ще трае близо 15 години“. Близо 15 години изминаха оттогава и не само кризата не се ликвидира, но виждаме, че тя става все по-дълбока и по-широка.

П. Напетовъ (раб): Смъртъ на кризата!

Г. П. Геновъ (р): На какво се дължи тази криза? Казаха сѣ много причини, азъ нѣма да ги повтарямъ. Щѣ се спра само върху ония признаци, които сочатъ, че кризата наистина ще бѣде продължителна, дълготрайна и че всѣки единъ народъ ще има, може би, да мине мъчни часове и мъчни дни, докато излѣзе отъ този хаосъ, въ който изпадна цѣлъ свѣтъ.

Ние наблюдаваме навсѣкжде, преди всичко, единъ по-вѣкъ за икономии: икономии вътре въ държавата, въ държавния бюджетъ, икономии въ частния животъ. Какъ значи това? Това е признакъ, че кризата се задълбочава и разширява, защото икономиигъ означаватъ намаление на приходитъ на отдѣлнитъ държави и на отдѣлнитъ стопанства. Единъ френски журналистъ преди нѣколко време е билъ поканенъ на обѣдъ въ Бѣлия домъ въ Вашингтонъ. Тамъ г-жа Хувъръ каза: „Заповѣдахъ да смѣнятъ всички пердета и всички килими въ Бѣлия домъ, защото само така, като махаме старото и туряме ново, ще можемъ да раздвижимъ търговията и индустрията, ще можемъ да облекчимъ стопанската криза“. Обаче това, което може да направи госпожата на председателя на американската ре-

публика, не могатъ да го направятъ отдѣлнитъ стопани, не могатъ да го направятъ отдѣлнитъ държави. Така че днесъ позивътъ за икономии не е нищо друго, освенъ единъ сигуренъ признакъ, че наистина ние се намираме въ една стопанска криза, която не отива къмъ изчезване, а отива къмъ задълбочаване.

Втори признакъ на кризата е голѣмата безработица, която настѣпи въ индустриалнитъ страни — едно явление сѣщо така ново. Довоенната епоха на Европа не го познаваше, но следъ войната ние виждаме, какъ най-напредъ Англия, после Германия, на трето мѣсто Съединенитъ щати, на четвърто мѣсто Франция, почти всички държави страдатъ отъ този голѣмъ социаленъ бичъ — безработицата. Споредъ изявленията, направени неотдавна отъ г. Щегервалдъ, министъръ на търговията въ Германия, въ Германия днесъ има безработни, съ членовѣтъ на тѣхнитъ семейства, 14.900.000 души. Това сѣ хора, които, безспорно, очакватъ малкитъ подаяния на държавата, на отдѣлнитъ държавици на Райха и на общинитъ, за да могатъ да живѣятъ. И г. министърътъ на търговията на Райха бележи, че тия хора получаватъ срѣдства, колкото да живѣятъ, колкото да не умратъ отъ гладъ, но че, въпрѣки това, Германия е заставена да харчи за тѣхната издрѣжка повече отъ 3 милиарда марки, надъ 70 милиарда наши лева. Англия, която бѣ засегната най-напредъ отъ този бичъ, безработицата, на 1 януарий т. г. има 6.627.324 безработни, отъ които 2.055.741 излѣбло безработни. И тамъ безработицата взема особено остра форма и поради това, че младитъ поколения, които въ края на войната бѣха постѣпили на работа, наскоро следъ това бѣха уволнени. Мина вече повече отъ едно десетилѣтие какъ тия хора отвихнаха да работятъ, защото сѣ все въ числото на безработнитъ. Виждате каква друга социална злина се създава всрѣдъ английското общество, особено всрѣдъ английското работничество.

П. Стоевъ (раб): Разложение.

Г. П. Геновъ (р): Въ Съединенитъ щати днесъ има 7 милиона напълно безработни и 5 милиона отчасти безработни, споредъ доклада на сенатора Лафолетъ отъ февруарий т. г.

Най-после и въ Франция, която бѣше най-запазена отъ този бичъ, днесъ има надъ 600 хиляди безработни, а опасаватъ се, че тѣй, както се развива безработицата въ цѣлия свѣтъ и както се затварятъ границитъ на всички държави, нѣма да бѣде далечъ денътъ, когато и Франция ще зарегистрира единъ милионъ души безработни.

Безспорно, това е едно много страшно положение, едно положение, което вѣщае не особено добри дни за бъдещето на човѣчеството, особено за бъдещето на индустриалнитъ държави.

П. Напетовъ (раб): Г. Геновъ! Позволете ми да Ви задамъ единъ въпросъ.

Г. П. Геновъ (р): Моля Ви се, не ме прекъсвайте. Азъ сега говоря, после Вие ще се изкажете.

П. Напетовъ (раб): Въ 1/6 часть отъ земното кълбо има ли безработица?

Председателствуващъ Н. Шоповъ: (Силно звѣни) Не-дете прикѣсва, г. Напетовъ!

Г. П. Геновъ (р): По-нататкъ, г-да, има другъ признакъ, който сѣщо така говори за дълбочината и за размѣра на кризата. Това е обедняването. Азъ нѣма да говоря за нашето обедняване. Ние бѣхме бедни и по-рано. Нашиятъ селянинъ, нашиятъ занаятчия, нашиятъ интеллигентъ живѣше винаги при крайно осѣждни условия. Днесъ нашата беднотия и нашата мизерия, както и мизерията на всѣки около насъ, е почти феноменална. Но азъ ще ви посоча мизерията и обедняването, които наставатъ въ Съединенитъ щати. Споредъ последнитъ сведения, личниятъ доходъ въ Съединенитъ щати презъ 1930 г. е съ 29% по-малкъ, отколкото личниятъ доходъ презъ 1929 г. Значи, за една година има едно намаление на личния доходъ — разхвърленъ на глава — съ 29%. Тоя процентъ днесъ е много по-голѣмъ, защото не сме въ 1930 г., а сме въ 1932 г. А знайно е, че оттогава обедняването върви и намалението на националния доходъ се увеличава. Печалбитъ на застрахователнитъ дружества въ сѣщото време въ Съединенитъ щати сѣ спаднали за една година съ 45%. Работническата заплата въ туй отношение отбелязва една по-голѣма твърдостъ и въ 1930 г. показва намаление само съ 14%. Сѣщо

така трябва да се отбележи, че въ Съединените щати — държавата, която ние смятаме за най-богата и която действително е най-богата — до 1 януарий 1932 г. сж затворили своите гниста 1.753 банки.

Въ Германия също така, според последните сведения, се констатира отъ 1929/1930 г. значително намаление на общия национален доход. Презъ 1929 г. той национален доход е билъ 70 милиарда марки; 1930 г. той отбелязва 58 милиарда марки, а 1931 г. отбелязва още по-голямо намаление.

Четвърти признакъ, това сж дефицитътъ въ държавните бюджети. Дефицитътъ не само въ малките държави на Изтокъ и въ Срѣдна Европа, не само въ победените страни, чиито сръдства и чиито блага се изчерпиха вследствие голѣмитъ плащания по мирните договори, но също така и дефицитътъ въ двете най-богати страни сега, Съединените щати и Франция, сж много голѣми. Германскиятъ държавенъ бюджетъ показва на 1 януарий т. г. единъ дефицитъ отъ 1.430 милиона марки. Така че дефицитътъ, които се явяватъ въ бюджетитъ на всички държави, както и въ бюджетитъ на самоуправителнитъ имъ тѣла, също така сж единъ сигуренъ признакъ за обедняването на населението и за задълбочаването и разширяването на стопанската и финансова криза.

Но онова, което нанася най-силенъ ударъ на международния стопански животъ, то е увеличаването на вносните мита отъ страна на всички държави. Увеличаването на вносните мита е най-голѣмиятъ и най-безспорниятъ признакъ, че наистина свѣтътъ върви къмъ стопанско замиране. Днесъ имаме създаване на вносни мита въ Англия. Тая Англия, която отъ 1836 г., когато правителството на Робертъ Пиъ премахна вносните мита за житата, се гордѣше съ своя либъръ-ешанжизъмъ, съ своята свободна размѣна, е заставена, вследствие новитъ условия, да минава къмъ протекционизма. Знае се, че напоследъкъ английскиятъ парламентъ гласува закони за създаването на вносни мита за всички продукти, преди всичко за хранителните, и за увеличаването на ония вносни мита, които сжществуваша за луксозните продукти. Но онова, което създаде английскиятъ парламентъ, не задоволи дори английските доминиони. Така, напр., Канада, която има едно изключително положение въ британската империя, да внася предпочтително тя жита въ Англия, иска отъ английското правителство ново увеличение на вносните мита на житото. И канадското правителство е успѣло да уговори съ метрополията, щото 55% отъ всички вносы на жита въ Англия да става за смѣтка на Канада. Следователно, Канада се стреми да си осигури единъ сигуренъ пласментъ на своите жита въ метрополията, тъй като Англия е една отъ ония държави въ Европа, която внася най-голѣми количества жита отъ вънъ. Вносните мита въ Германия, Швейцария, Франция и въ всички други държави създаватъ една голѣма опасностъ и за нашата вносъ тамъ. Въ Германия митата на житото достигнаха вече до 6 л. и нѣколко стотинки на килограмъ; въ Италия тѣ сж надъ 5 л., въ Франция също така митото е твърде високо, но тя изобщо има много малка нужда да внася жито отъ вънъ. Следователно, двете държави, които иматъ най-голѣма нужда отъ внасяне на жита отъ вънъ — Германия и Италия — създадоха извънредно високи мита, отъ една страна, за да насърчатъ мѣстното производство вътре въ страната, а, отъ друга, за да спратъ вноса отъ вънъ, за да може мѣстното население да се задоволява съ това, което произвежда. И наистина, въ Германия, докато преди войната се консумираха 86 кгр. жито на глава — когато у насъ се консумиратъ 230 кгр. жито на глава — днесъ, споредъ последната статистика, се консумиратъ само 74 кгр. жито на глава; останалото се допълва отъ картофи и ръжъ, които се произвеждатъ въ самата германска държава. Следователно, виждате, г. г. народни представители, въ каквъ пѣтъ върви днесъ стопанството въ цѣла Европа.

Днесъ ни лансиратъ една друга идея — създаването на една дунавска стопанска федерация, или на единъ дунавски стопански съюзъ, който да може да облекчи положението на държавитъ въ Срѣдна и Източна Европа. Вѣрно е, че по първоначалния планъ ние сме изключени отъ тая дунавска федерация, но това азъ оставямъ настрана. Цѣлта е да се разреши кризата, която души земеделските страни на Изтокъ, чрезъ тая дунавска федерация, но не зная дали ще бѣде, обаче, постигната, при условията, при които тя се създава. Защото, споредъ моето мнение, тая федерация, която би се създавала, или тоя съюзъ, който би се образувалъ, трѣбва да отговаря на три условия. Първо, държавитъ, които ще влѣзатъ въ него, да премахнатъ митническите си граници, т. е. да образуватъ единъ митнически съюзъ, единъ Zollverein, за

да могатъ по тоя начинъ да улеснятъ размѣната помежду си. Таквъ единъ съюзъ трѣбва да отговаря още на друго едно условие — да има пари. Азъ допускамъ, че ония, които взематъ инициативата за образуването на тоя съюзъ — разбира се, инициатива, която въ сжщностъ е политическа, или крие политически цели — французитъ, ще дадатъ пари на тоя съюзъ. Но едно трето условие, което е също необходимо и което азъ смятамъ, че е най-важното, е: или тоя съюзъ да образува едно завършено стопанско цѣло отъ себе си, да може да живѣе за себе си, или пъкъ да намѣри пазаръ навънъ за излишка на своите произведения. Правятъ се сравнения съ старата Австро-унгарска монархия. Едновременно Австро-унгарска монархия, наистина, живѣеше доста цѣлостенъ вътрешенъ стопански животъ. Една частъ отъ нея бѣше земеделска, другата — индустриална. На земеделската Англия отговаряше индустриализирана Чехия. Днесъ, обаче, въ този проектиранъ съюзъ влиза цѣла Югославия, влиза и цѣла Ромѣния, влизатъ и трите държави, наследници на Австро-Унгария: нѣмска Австрия, Унгария и Чехословакия. Така образуваниятъ съюзъ, или така формираната федерация, едва ли ще може да представлява едно стопанско цѣло, каквото представляваше нѣкога Австро-Унгария, защото въ тая федерация влизатъ и държави чисто земеделски, като Югославия, и територии, които намерето не бѣха въ Австро-унгарската монархия. Въ тая федерация влиза предвоенна Сърбия, влиза Македония, влиза цѣла стара Ромѣния, влизатъ Добруджа и Бесарабия — чисто земеделски страни. Така че едва ли тая дунавска федерация ще може да живѣе сама за себе си. Следователно, тя ще трѣбва да търси пазари навънъ. Въ Франция, обаче, тя не може да ги намѣри, защото всѣки опитъ на французкото правителство да отвори границитъ за вносъ на чужди земеделски произведения предизвиква протеститъ на французките земеделци и особено протеститъ на землевладѣлицитъ отъ французките колонии въ Северна Африка. Следователно, единственитъ държави, където най-успѣшно би могла тая федерация при туй положение да пласира излишка отъ своите земеделски произведения, си оставатъ все пакъ Италия и Германия. А ако тия две държави се изключатъ отъ проектирания планъ, азъ се съмнявамъ, дали той изобщо ще може да се осъществи, или пъкъ, осъщественъ, дали ще може да даде нѣкакви положителни резултати.

Най-после, ние сме свидетели на едно ново явление отъ една-две години насамъ — това е проектътъ за образуване на една балканска федерация или на единъ балкански съюзъ. Освенъ политическите цели, които се преследватъ, тукъ има, безспорно, и чисто стопански цели: новосъздадениятъ балкански блокъ да може да образува отъ себе си нѣщо завършено въ стопанско отношение. И тукъ, обаче, се натъкваме на сжщото положение, което азъ изтъкнахъ за проектираната дунавска федерация. И тукъ ще преобладаватъ земеделските страни: Ромѣния, България, Югославия, плусъ Турция, която вече трѣгна по пътя на модернизирание на своето земледѣлие и вече нѣма нужда почти отъ никаквъ външенъ вносъ на земеделски произведения. Остава една единствена държава, която би търсила земеделски произведения — Гърция, но която, разбира се, е много малка, за да може да погълне всичко онова, което биха произвели другитъ.

Следователно, и тоя съюзъ би билъ безрезултатенъ въ стопанско отношение.

Най-после, сочи се на образуването на единъ още по-тъсенъ стопански съюзъ — азъ не говоря за политически съюзъ — единъ съюзъ между Турция, България и Гърция. Обаче нека забележа, г. г. народни представители, че единъ таквъ съюзъ, въ днешните времена, не би далъ голѣми резултати, защото всѣка една държава днесъ стои на принципа *do ut des*, което ще рече дай, за да ти дамъ — че купя отъ тебе толкова, колкото ще купишъ ти отъ мене. И тоя въпросъ бѣ обсъжданъ подробно въ цариградската сесия на Балканската конференция презъ октомврий, когато ние и югославянските делегати направихме забележка на турските и гръцките делегати, че тѣхните държави не купуватъ земеделски произведения отъ насъ. Но тѣ ни казаха: ние не можемъ да купуваме отъ васъ, защото и вие не пласирате наши произведения. Единъ отъ сръбските делегати се обърна тогава къмъ гръцкитъ и имъ каза: „И ние съжаляваме. И ние бихме желали да имаме всѣки денъ пандишпанъ съ стафиди и за десертъ — портокали, обаче, за жалостъ, нѣмаме пари, за да купуваме тия артикули“. Тогава гръцкиятъ делегатъ отговори: „Но вие трѣбва да знаете, че докато нашето население не продаде своите стафиди и портокали, не може да купи вашитъ брашна и вашитъ кашкавали“.

Значи, днес въ стопанската област, г. г. народни представители, всичко се поставя на принципа на взаимната размяна. И, наистина, трябва да се изтъкне — парадоксално, но фактът — свѣтът върви въ това отношение към един сигурен регрес, върви към натуралната размяна. Паритът и свободните пазари, които преди войната играеха такава грамадна роля въ стопанското преустройство на човѣчеството, днес вече като че ли изчезват и народът трябва да поддържа помежду си натуралната размяна.

Друг един признак, който също така говори за съществуващата и продължаваща стопанска криза, е струпането на златните резерви само въ две мѣста — въ Ню-Йорк и въ Париж, въ Съединените щати и въ Франция. Последната статистика за тия златни резерви, че въ Франция на глава се падат от тия златни резерви 1.350 французки франка, въ Съединените щати — 900 франка, въ Германия само — 130 франка, а колко се пада у нас, вие сами можете да си направите сметка, като знаете колко малко е нашето златно покритие въ Народната банка. За да може Народната банка да поддържа курса на лева, тя е заставена постоянно да изтегля банкноти от обращения и ние сме дошли до положението, че сега имаме въ циркулация около 3 милиарда банкноти, докато до преди 3—4 години имаме двойно повече.

Също така още един признак за стопанската криза — азъ ще свърша съ този въпрос — това сѣ търговскитъ и платежни баланси. Търговскитъ и платежни баланси показват дефицитъ въ всички страни, сѣ изключение на ония, които сѣ концентрирали въ себе си злато. Безспорно, това е една отъ голѣмитъ причини, която спъва международната размяна. Липсата на дивизи, естествено, не може да бѣде отъ естество да улесни размяната между отдѣлните държави. Ние виждаме, че отъ денъ на денъ търговскитъ баланси на отдѣлните страни падатъ. Единствената държава, търговскитъ балансъ на която още донѣкъде се държи високо, това сѣ Съединените щати, където въпросътъ за валутата въ този моментъ не играе оная роля, която играе за голѣма частъ отъ европейскитъ държави.

Много естествено е сега да се попитаме: какъвъ е изходътъ отъ това положение?

Г. г. народни представители! Не сме ние, които ще можемъ да разрешимъ тая голѣма стопанска свѣтовна криза, която отъ редица години раздира цѣлото човѣчество. Ние можемъ само като прости наблюдатели, като зрители: да кажемъ какъвъ би билъ изходътъ, безъ, разбира се, съ това да можемъ да натегнемъ тамъ, където трябва да се действа за едно по-бързо и по-ефикасно разрешение на кризата. Изходътъ азъ мисля, че го каза г. Кайо — известенъ французки финансистъ и бившъ министъръ-председател — още на конгреса на французката радикална партия презъ 1927 г. Азъ ще ви процитирамъ буквално неговитъ думи, които той тогава каза: „La grande politique c'est celle de l'éponge sur l'aragais pour toutes les dettes européennes“, т. е. голѣмата политика днесъ е: да се тегли гъбата върху плочата за всички европейски дългове — той разбираше репарациитъ и военнитъ дългове. Следователно, само по този начинъ ще може да се възстанови донѣкъде силно нарушеното равновесие въ стопанския и финансовъ животъ въ свѣта, а не съ постояннитъ отлагания разрешението на тия въпроси.

Като другъ изходъ отъ това положение днесъ се сочи и разрешението на въпроса за златото. Азъ пакъ ще си позволя да ви цитирамъ Кайо. Въ една конференция напоследъкъ въ Лондонъ той изтъкна, че златото въ капиталистическата размяна играе същата роля, каквато играе кръвта въ човѣшкия организъмъ. Нѣкога покойниятъ Асквитъ бѣ казалъ: „Вжглищата — това е кръвта на индустрията“, Кайо казва: „Златото — това е кръвта на капиталистическата размяна“. Докато това злато остава концентрирано въ два пункта — съ други думи, съсирена е кръвта въ организма на човѣчеството, въ свѣтовния организъмъ — то естествено е, че този организъмъ ще боледува. Трябва златото, което е концентрирано само на два пункта, да се разпредѣли, както бѣше преди войната, въ всички държави, за да могатъ тѣ да подновятъ своя стопански животъ. Разбира се, да се разпредѣли не по единъ хищнически начинъ, както често пѣти се прави съ междудържавнитъ заеми и сѣ аванситъ, но да се разпредѣли по единъ начинъ такъвъ, че стопанствата на отдѣлните държави да не страдатъ. Ако, напр., държавитъ бждатъ заставени да взематъ това злато срещу тежки лихви и срещу низка емисия, срещу голѣми задължения и голѣми тежести, много естествено, златото нѣма да изиграе никаква спасителна роля за тия държави, както не изиграха такава и всички заеми и аванси, които сѣ давали досега на отдѣлните държави съ цель да бждатъ възстановени стопански, а въ същности свършиха

само съ по-голѣма финансова и стопанска криза, защото смѣткитъ на тия държави се задължаватъ наново, тия задължения много силно тежатъ върху тѣхъ и държавитъ живѣятъ по-мѣчно, отколкото преди да бѣха получили тия заеми и аванси.

Вториятъ въпросъ е въпросътъ за митницитъ. Докато продължава увеличението на вноснитъ мита, много естествено е, че стопанскиятъ животъ ще замира. И ние констатираме, че редица хранителни продукти, които сѣ тѣй необходими за човѣшкия организъмъ, вече ставатъ рѣдко въ много държави. Германия, напр., постоянно увеличава митото не само на по-люксознитъ предмети — да кажемъ, като тютюна, като виното и т. н. — но дори и на житото, дори на яйцата, на добитъка.

Следователно, докато продължава този начинъ на взаимни търговски отношения между държавитъ, естествено е, че търговскитъ обмѣнъ ще замира и стопанската криза все повече и повече ще се задълбочава. Следователно, единъ отъ голѣмитъ въпроси днесъ си остава въпросътъ за премахването на митата. Обаче държавитъ досега не сѣ проявили никаква наклонностъ за едно благоприятно разрешение на тоя въпросъ. Още въ 1927 г. на конференцията въ Женева, свикана именно съ цель да наложи едно намаление на вноснитъ мита, се констатираха голѣми разногласия между държавитъ и конференцията завърши безъ всѣкакъвъ резултатъ. Днесъ ние не само не сме въ онова положение, въ което бѣхме въ 1927 г., но — трябва да се признае — сме въ много по-лошо положение, отколкото въ 1927 г., защото всички държави продължаватъ систематически и упорито да увеличаватъ вноснитъ мита на стокитъ, които се внасятъ въ тѣхъ отъ различнитъ страни.

Най-после нека ви спомена за единъ новъ проектъ на г. Делези, който напоследъкъ се е обсъждалъ твърде много въ френската преса, проектъ, нареченъ отъ него — да ме прощаватъ господата отъ крайната лѣвица — „Петилѣтенъ планъ за възстановяване на Европа“.

Нѣкои отъ работницитъ: Вѣтъръ работа!

Г. П. Геновъ (р): Споредъ този планъ, ще трябва да се предприематъ известни строителни работи, особено на Балканитъ, за да може по този начинъ, отъ една страна, да се намали безработицата и, отъ друга страна, много естествено, да се оживи и индустрията и търговскиятъ обмѣнъ между европейскитъ народи. Азъ нѣма да се спирамъ върху този проектъ. Правятъ се много критики върху него, ала то е още само едно мнение, което я ще бѣде усвоено, я нѣма да бѣде усвоено.

Но въ всѣки случай, казвамъ, почватъ да търсятъ извънредно много пѣтища и начини за разрешение на кризата. Обаче липсва — трябва да признаемъ — едно и то най-важното: държавитъ още не сѣ дошли до съзнанието, че е необходимо чрезъ взаимни отстъпки да се погрижатъ за своите стопанско възстановяване; че само взаимнитъ отстъпки, особено отъ страна на ония, които иматъ повече, сѣ отъ естество да внесатъ едно по-чувствително подобрение въ стопанския животъ на Европа и на цѣлия свѣтъ.

Следъ тия бележки, които направихъ, г. г. народни представители, изобщо върху кризата, ще мина върху законопроекта, който е предметъ на обсъждане днесъ отъ Народното събрание.

Въ общи бележки, азъ ще кажа, че този законопроектъ, както и първиятъ — за закрила на земеделска-стопанинъ — отговаря на една належаща нужда. Обаче въ известни свои разпореджения той обязательно трябва да бѣде разширенъ и подобренъ, тъй като, ако остане въ сегашната си редакция, азъ смѣтамъ, че нѣма да отговори на назрѣлитъ и чакащи разрешение нужди на българското стопанство и на задължителитъ български граждани.

Азъ смѣтамъ, че е необходимо да се разширятъ известни постановления на този законопроектъ споредъ оная голѣма криза, която ние днесъ преживяваме. Ако въпросътъ бѣше за една малка криза, временна, която скоро ще изчезне, азъ бихъ билъ съгласенъ даже да не се създаватъ такива закони. Но предъ видъ на обстоятелството, че ние преживяваме една криза, каквато човѣчество не е виждало отъ вѣкове, която не е позната изобщо въ политическата икономия на свѣта, то естествено е, че и мѣркитъ, които трябва да се взематъ, трябва да отговарятъ на особенитъ условия, при които ние сме заставени днесъ да живѣемъ.

Съ представения законопроектъ се цели едно общо облекчаване на длъжницитъ, докато законопроектътъ на г. Гичевъ целѣше облекчаване само на земеделцитъ-стопани. Азъ, обаче, намирамъ една разлика между редакциитъ на единия и на другия законопроектъ; и нека ми бѣде позволено открито да кажа, че докато грижитъ въ

първия законопроект сж по-големи, грижитъ въ настоящия законопроект сж значително по-малки.

Споредъ чл. 1 на законопроекта, длъжникътъ по изпълнителното производство може 7 дни преди публичната продажба да спре продажбата на своитъ имоти. Обаче това спиране на продажбата е съпроводено съ изпълнението на определени условия. Първото отъ тия условия е: веднага длъжникътъ да внесе 10% по всичкитъ изпълнителни листове, по които има насрочено производство противъ него, като се задължи всъки 6 месеца да внася сжщо така по 10% отъ общото задължение. Следователно, предвижда се едно изплащане на този дългъ въ продължение на 5 години, като длъжникътъ обезпечи плащането на 10% отъ общото задължение всъки 6 месеца.

Г. г. народни представители! Азъ смѣтамъ, че при днешнитъ наши стопански и кредитни условия това е едно положение, което мнѣно може да бѣде изпълнено отъ длъжниците. Този законопроектъ има за целъ, преди всичко, да спаси и подкрепи две съсловия — занаятчийтъ и дребнитъ търговци. И единтъ и другитъ сж въ такова положение днесъ, че азъ не вѣрвамъ по-големата частъ отъ тѣхъ да бѣдатъ въ състояние да отговорятъ на тия изисквания на закона. Ако длъжниците, занаятчи или дребни търговци, биха били въ състояние сами да отговорятъ на тия изисквания на закона, азъ мисля, че въ 90 случая отъ 100 нѣма нужда отъ посрѣдничеството нито на законодателя, нито на съдѣята. Самитъ кредитори ще се съгласятъ да направятъ всички отстъпки на своитъ длъжници при подобни условия.

Защото, г. г. народни представители, имайте предъ видъ, че занаятчийството и дребната търговия страдатъ страшно, не отъ днесъ и отъ вчера — страдатъ отъ редъ години, и въ това време тѣ изконсомираха всичкия оня малкъ капиталъ, който имаха. Идете тукъ, на ул. „Позитано“, където сж малкитъ дюкянчета на занаятчийтъ, идете въ провинцията изъ занаятчийскитъ чаршии, и вие ще чуете общо оплакване. Азъ самъ ходихъ, питахъ и получихъ отговоръ: „Онова малко, което имахме, го изядохме, дължимъ по за нѣколко месеца наемъ за магазинитъ и дюкянитъ и доядоме и онова, което ни е останало“. Това е общиятъ отговоръ, който се дава отъ тия срѣди.

Понеже азъ смѣтамъ, че законопроектътъ има за целъ да покровителствува именно тия дребни стопански съществувания у насъ, които въ миналото сж играли такава голяма роля въ българската история — азъ самъ произлизамъ отъ занаятчишко семейство и зная онова, което българскитъ занаятчи, особено въ моя роденъ градъ, Котелъ, сж дали за България и българското възраждане — много естествено е, че нашитъ грижи къмъ занаятчийството и къмъ тия дребни агенти на развѣната ще трѣбва да бѣдатъ значително по-големи, отколкото сж предвидени въ законопроекта. И, азъ бихъ казалъ, за тѣхъ ние трѣбва да създадемъ едно привилегировано положение, каквото създаваме и за земеделеца-стопанинъ, защото, повтарямъ, занаятчийството има големи заслуги къмъ България и къмъ българския народъ и не бива въ този моментъ да го изоставяме. Занаятчийството, осѣждано толкова пѣти на смъртъ отъ привърженицитъ на социалистическитъ теории, продължава да живѣе и за дълги години ще живѣе. Ние трѣбва при тия условия да му помогнемъ, да облекчимъ неговото положение; както създаваме големи облекчения за земеделскитъ стопани, трѣбва да създадемъ такива и за занаятчийтъ.

Така че една поправка, една корекция на чл. 1 отъ законопроекта е необходима. Въ каква форма ще бѣде тя направена, азъ не зная, но мисля, че въ парламентарната комисия по Министерството на правосѣдието или, както казахъ, въ общитъ заседания на дветъ парламентарни комисии трѣбва да се направи нѣщо специално за тия две категории стопани. Единъ мораториумъ за тѣхъ азъ смѣтамъ, че е необходимъ, защото тѣ не сж въ състояние днесъ да внесатъ 10% отъ своитъ задължения; както и следъ шесть месеца — значи, въ началото на м. септември, следъ единъ периодъ на пълна безработица презъ лѣтото — не ще могатъ да внесатъ още 10%. Единъ занаятчия, ако има дългъ 200.000 л., трѣбва, споредъ законопроекта, до м. септември да обезпечи внасянето на 40.000 л.

Забележете, г. г. народни представители, че това става въ едно време, когато кредитъ нѣма; намираме се въ едно положение, когато кредитътъ е извънредно ограниченъ и вътрѣ въ държавитъ, и между тѣхъ. Неотдавна единъ банкѣръ казваше: „Кредититъ и заемитъ ще ставатъ все по-мѣкни, защото свѣтътъ върви къмъ единъ генераленъ мораториумъ“. При това положение трѣбва да знаемъ, че кредитътъ ще бѣде ограниченъ и, следователно, ще бѣде

твърде трудно да се намѣрятъ срѣдства за кредитиране на тѣзи стопани-длъжници, за да могатъ тѣ да посрѣщатъ задълженията, които законътъ ще имъ наложи.

Ето защо азъ мисля, че е необходимо да се направи едно облекчение на тѣзи дребни стопански съществувания — занаятчийтъ и дребнитъ търговци — които, наредъ съ земеделцитъ, играятъ такава голяма роля въ живота на стопанска България.

Сжщо така трѣбва да се забележи, че пропускането на единъ само срокъ унищожава всички облаги, които дава законопроектътъ. Това положение е легнало и въ двата законопроекта. Азъ мисля, че и тукъ една разсрочка, едно *delai de grâce* би трѣвало да се предостави, най-много, на съда. Сѣдѣтъ може да разреши на единъ наемателъ да не напусне въ срокъ помѣщението, което наема, когато види, че има обстоятелства, които диктуватъ такава една разсрочка, една такава милостъ. Подобно положение би трѣвало да бѣде поставено и въ настоящия законопроектъ. Трѣбва на ония, които, по независещи отъ тѣхъ причини — напр., поради задълбочаването на кризата, поради разширяването на кризата — не могатъ да отговорятъ на задълженията си, обязательно да имъ се даде възможностъ да се справятъ съ тежкото положение, въ което, не по тѣхна вина, а по стечение на обстоятелства прѣзвѣщайни, обстоятелства външни, сж заставени да живѣятъ.

Сжщо така смѣтамъ, че положението, какво всички срѣдни задължения иматъ предпочително удовлетворение предъ всички направени по-късно дългове, ще бѣде фатално за кредита на ония длъжници, които изпадатъ въ това положение. Защото, щомъ като кредиторитъ знаятъ, че заемътъ, който е направенъ следъ влизането въ сила на този законъ, ще следва онова, което длъжникътъ е вече задълженъ да плаща по силата на този законъ, много естествено е, че никой нѣма да даде кредитъ, особено когато се виждатъ признацитъ на едно задълбочаване на стопанската криза, когато се вижда, че нѣма никаква възможностъ за единъ скорошенъ изходъ отъ създаденото тежко положение.

Ето защо, азъ смѣтамъ, че трѣбва да се направи нѣщо, за да се даде възможностъ на тѣзи хора да добиятъ, ако не таквъ широкъ кредитъ, какъвто сж имали въ миналото, то поне онова, което имъ е най-необходимо. Азъ не казвамъ, че кредитътъ ще играе голяма роля — за дълго време той ще бѣде ограниченъ. Всички банки не само ограничаватъ своя пласментъ, но ограничаватъ и влоговетъ, ограничаватъ даже и своитъ капитали, защото, както казахъ, убеждението е, че свѣтътъ отива къмъ единъ все по-голямъ застои, че той още не е дошелъ на завои, той стои на кръстопѣтъ или дори върви къмъ едно по-големо задълбочаване на стопанската криза.

Нѣма да се спирамъ на въпроса, по каквъ начинъ могатъ да се опратъ висящитъ производства. Това е въпросъ на техника, който трѣбва да бѣде непременно свързанъ съ първитъ два въпроса.

Одобрявамъ разпореждането на законопроекта, което гарантира на всѣки производителъ храната и топливото за една година — да може при тия тежки времена, когато никой никому не помага, когато човѣшкиятъ и държавенъ егоизъмъ достигатъ до пароксизмъ, да се гарантира на оня, комуто съдѣята-изпълнителъ взима всичко, да му се остави онова, съ което той да може да преживѣе една година, докато види какъ да търси лѣкъ на своитъ болки, какъ да се справи съ нещастieto, което го е сполетѣло.

Сжщо така оставянето на длъжника орѣдѣята и предметитъ за производство, съ които си служи длъжникътъ, е тоже едно сполучливо мѣроприятие. Но, разбира се, само оставянето на орѣдѣята и предметитъ за производство нѣма да даде работа на този длъжникъ и затова, когато се урежда положението особено на занаятчийтъ и дребнитъ търговци, грижитъ ще трѣбва да отидатъ малко подалечъ.

Най-после законопроектътъ предвижда въ чл. 7, че длъжникъ съ задължения до 200 хиляди лева, на когото пасивътъ надминава актива, може да иска съдебно уреждане на дълговетъ си срещу представяне на достатъчно обезпечения за кредитора. Този институтъ вече не идва да ползува длъжника, тъй както и цѣлата процедура по несѣстоятелността има за целъ да гарантира кредиторитъ, защото, действително, процедурата по несѣстоятелността не е създадена толкова въ интереса на длъжницитъ, колкото въ интереса на кредиторитъ: да могатъ тѣ да получатъ едно справедливо удовлетворение, съобразно юридическото естество на своя креансъ; съ други думи, да не би единъ кредиторъ, като излѣзе по-хитъръ, да избърза и да получи своето удовлетворение, а другъ кредиторъ, на чието вземане още не е настѣпилъ падежътъ или

който има известни скруполи, да остане безъ всѣкакво удовлетворение. Тая е целта на института за несъстоятелността.

Така че този членъ не донася никакво облекчение за длъжниците, а донася само обезпечение за самитѣ кредитори. Въ този случай, когато пасивътъ е по-голямъ отъ актива, законопроектътъ допуца — въ чл. 16 — едно намаление на дълговетъ до 30%. Азъ смѣтамъ, че това намаление до 30% е малко. При несъстоятелността — до колкото си спомнямъ — плащането до 40% отъ дълговетъ е достатъчно за сключване на единъ конкордатъ. Защо е това високо ограничение, което се създава съ този законопроектъ? Би било много право да се приложи и тукъ нормата, която е предвидена въ търговския законъ — въ отдѣла за несъстоятелността — а именно: като се платятъ 40%, да бѣде позволено сключването между длъжника и кредитора на такъвъ единъ конкордатъ или, да го наречемъ, квази-конкордатъ, защото не сме при търговската материя.

Неизпълнението, както казахъ, на единъ отъ сроковетъ води до унищожаване на всички облиги, които дава законътъ.

Това сѣ съ нѣколко думи главнитѣ положения на законопроекта. Върху тѣхъ ние ще се спремъ и при второто четене на законопроекта.

Азъ искамъ да обърна вниманието както на г. министра, така и на г. г. народнитѣ представители върху малкитѣ дефекти, които има този законопроектъ, и да направя едно сравнение между него и законопроекта за закрила на земледѣлца-стопанинъ.

Законопроектътъ за закрила на земледѣлца-стопанинъ, който ние гласувахме на първо четене, предвижда една възможностъ: при поискване отъ страна на длъжникъ намаление на задълженията си, той получава такова въ размѣръ на 30%, независимо отъ това дали активътъ му е по-голямъ отъ пасива; при всички обстоятелства едно подобно намаление се предвижда. Въ настоящия законопроектъ такова намаление не се предвижда за никого, включително и за тия съсловия, за които азъ говорихъ и за които непременно трѣбва да се положатъ по-големи грижи, отколкото сѣ предвидени по този законопроектъ.

Азъ смѣтамъ, че дори законопроектътъ за закрила на земледѣлца-стопанинъ нѣма да даде големи резултати, поради обстоятелството, че отъ това намаление съ 30% сѣ изключени задълженията къмъ Земледѣлската банка, земледѣлскитѣ кооперации, Кооперативната банка и Ипотекарната банка. Отъ малкитѣ сведения, които азъ имамъ тукъ, излиза, че само около 4—5%, може би, отъ задълженията на селянина ще бѣдатъ опростени съ тѣзи 30%. Така, напр., общинскитъ съветъ въ с. Горна-Липница, Търновска околия, прави едно изложение до Народното събрание, което мнозина отъ васъ сѣ чели, въ което се отбелязва, че това село има общи задължения около 8 милиона лева къмъ Земледѣлската банка, кредитнитѣ кооперации, държавата, общината и частни лица. Отъ тѣзи задължения около 8 милиона лева само 1 милионъ и половина сѣ къмъ частни лица, следователно само единъ милионъ и половина ще попаднатъ подъ действието на закона за закрила на земледѣлца-стопанинъ. Отъ тия единъ и половина милиона лева, ако смѣтнемъ, че 30% ще бѣде срѣдното намаление, ние ще имаме едно намаление отъ около 400—500 хиляди лева. Така че отъ 8 милиона лева, въ сжщностъ ще имаме едно намаление изобщо на задълженията на това село съ 500 хиляди лева. Вие виждате, следователно, какъвъ малъкъ размѣръ представлява това намаление отъ 500 хиляди лева срещу едно задължение отъ 8 милиона лева. Селото Виная, Никополско, има задължения отъ 3 милиона лева, отъ които около 400 хиляди лева къмъ частни лица и частни кредитни учреждения. И тамъ процентътъ е сжщиятъ. Отъ тия 400 хиляди лева, при 30% намаление, ние ще имаме около 120 хиляди намаление. Следователно, при едно общо задължение на селото отъ 3 милиона лева, ще се намали дългътъ само съ 120 хиляди лева, което сжщо така е незначително. Но и тия намаления, които азъ казвамъ, не се даватъ по настоящия законопроектъ, защото не се засѣгатъ занаятчинитѣ и дребнитѣ търговци.

При туй положение, г-да, азъ смѣтамъ, че трѣбва да се намѣри единъ модусъ, който да намали още повече задълженията, особено на ония стопани, които сѣ въ много тежко положение. Ако е въпросътъ за земледѣлцитъ, трѣбва обязательно Земледѣлската банка да намѣри възможностъ да подпомогне онѣзи земледѣлски стопани, които сѣ въ съвсемъ лошо положение, като, напр., имъ се опростятъ всички лихви. И забележете, г. г. народни представители, че когато ние говоримъ за намаление на тия задължения, въ това намаление влизатъ въ сжщ-

ностъ капитализиранитѣ лихви. Отъ 2, 3, 5 години насамъ мнозина не сѣ погасявали своитѣ задължения, защото нѣма съ какво да ги погасятъ. Когато ние говоримъ за намаление на дълговетъ, въ сжщностъ ние не говоримъ за намаление на самата главница, както е получена на времето, а говоримъ за намаление само на капитализираната лихва. При 15% лихва, както е, да кажемъ, при популярнитѣ банки, и при 20% лихва и повече, както е при частнитѣ лихвари, за 3, 4 години дългътъ се удвоява, така че едно намаление отъ 30%, въ сжщностъ, ще засегне само тѣзи капитализирани лихви, които сѣ единъ незаконенъ прирастъ, защото такава лихва, каквато се плаща у насъ и тукъ, на Изтокъ, нѣма никѣде въ свѣта!

П. Напетовъ (раб): Много вѣрно.

Г. П. Геновъ (р): Когато преди 2, 3 години бѣхъ въ Холандия, азъ се заинтересувахъ по този въпросъ. Влизамъ въ единъ голѣмъ земледѣлски кредитенъ институтъ въ Амстердамъ и питамъ: на какви условия тукъ работите, тѣ ми казаха: „Приемаме влогове съ 2½ до 3%, а даваме земледѣлски кредитъ за 50 години при 4½% лихва“. Това, безспорно, е една лихва, която може да ползува и самия земледѣлецъ; той ще може да работи, да твори и за себе си, и да плати на своя кредиторъ. Но лихва отъ 15, 20%, естествено, е непоносима. Капитализирана, тя удвоява дълга въ продължение на 4—5 години и много естествено е, че прави положението на длъжника действително много тежко. Така че, когато се говори за намаление, трѣбва да се знае, че не се засѣга главницата, че не се прави намаление на главницата, а се засѣгатъ, въ сжщностъ, капитализиранитѣ лихви, които сега ние смѣтаме, че сѣ вземани въ незаконни размѣри.

По въпроса за лихвата у насъ, още навремето нашиятъ законодатель се е отклонилъ отъ своя първоизточникъ, французкия законодатель. Споредъ французкото право, лихвата въ гражданскитѣ сдѣлки е 5%, а въ търговскитѣ — 6%. Нашиятъ законодатель я създава 10% законна и 12% договорна. По-късно търговскитъ законъ, който се създаде следъ гражданския, вече тури 8% лихва за търговскитѣ задължения. Следователно, още тогава, поради особенитѣ условия, въ които ние живѣемъ, ние имаме едно значително увеличение на лихвения процентъ. Но следъ войната ние изпадаме въ едно положение, когато за лихвения процентъ нѣмаме никакво ограничение — когато лихва 20%, 25%, 30%, 50% бѣше нѣщо обикновено и трѣбваше съ голѣми мъки бившето правителство да наложи даже една лихва 16%. При туй положение, за тия длъжници, които въ продължение на рѣдци години сѣ плащали тия тежки лихви, ако ние сега кажемъ, че за тѣхъ трѣбва да има едно намаление, нѣма ли да се съгласите всички, г. г. народни представители, че ние намаляваме незаконно взетитѣ капитализирани лихви, а не намаляваме ни най-малко главницата?

Сжщо така азъ смѣтамъ, г. г. народни представители, че трѣбва да се обсъди въпросътъ и за единъ мораториумъ: малъкъ или голѣмъ, въ една или друга форма, той трѣбва да се даде, но въ всѣки случай въ по-голямъ размѣръ, отколкото се дава по двата законопроекта: изплащането на събранитѣ дългове въ 5 години, споредъ мене, е невъзможно, това е малко време. Най-малко една година трѣбва да нѣма никакво плащане на главницата, като се плащатъ само едни умѣрени лихви. Така се даватъ и международнитѣ мораториуми. Даже и сега, когато Гърция иска 5-годишенъ мораториумъ за своитѣ международни задължения, иска пълненъ мораториумъ съ едно слабо олихвяване на плащанитѣ анюитети. Сжщото бѣше и съ насъ, когато имаме отлагането на репарациитѣ. Следователно, и този въпросъ не бива да се изоставя. Той трѣбва да се има предъ видъ при окончателното редактиране текстоветъ на двата законопроекта. Какъвъ ще бѣде тоя мораториумъ, въ каква форма, азъ не зная, но, въ всѣки случай, той трѣбва да бѣде даденъ, защото, по моята преценка, онова, което ние създаваме сега съ тия законопроекти, утре ще се окаже неефекасно и ние ще се намѣримъ въ сжщото положение, въ което бѣхме преди тѣхъ.

Възражава се: въ такъвъ случай, кредиторитѣ ще се разсипятъ. Азъ смѣтамъ, че държавната власть има не само право, но има и дългъ да разпредѣли това тежко време, което е паднало особено върху нѣкои съсловия, върху всички гърбове, като ония, които могатъ да носятъ повече, да бѣдатъ и повече натоварени. Днесъ това е една необходимостъ, единъ социаленъ законъ: държавата трѣбва да върви по диагональ, като щади повече ония, които сѣ по-слаби, а товари ония, които сѣ по-силни. Казване ми нѣкой завчера: „Но вие ще вземете отъ

единъ охлузенъ гръбъ, за да турите на единъ превитъ гръбъ. Азъ не отричамъ, че у насъ нѣма голѣми спестявания, голѣми капитали, както ги има другаде, но въ всѣки случай въ днешния моментъ е необходимо да се прокара една подобна социална справедливостъ отъ страна на държавата. И това трѣбва да направите при всички обстоятелства — не защото сж били давани такива или онакива обещания отъ една или друга страна. Тоя въпросъ мене не ме интересува; мене ме интересува, че днесъ ние се намираме въ едно тежко стопанско положение, което кара маса стопански съществувания да се превиватъ и едвамъ да преживяватъ. Държавата има всички интересъ не, всички дългъ да помогне на тия съществувания. Защото тѣ сж пиедестала, върху който се изгражда тая държава и които крепятъ тая държава. Въ туй отношение държавната властъ еъ настояния случай трѣбва да бѣде дори безпощадна: живѣемъ изключителни времена, навсѣкѣде се взематъ изключителни мѣрки, и ние не можемъ да направимъ изключение отъ туй положение. Това е моята мисль днесъ.

И азъ завършвамъ, г. г. народни представители, съ единъ апелъ, който трѣбва да бѣде отправенъ къмъ всички български граждани: живѣемъ изключителни времена и сме длъжни да изпълнимъ своя дългъ. Нѣкога, въ 1805 г., предъ сражението при „Трафалгаръ“, лордъ Нелсонъ, който командуваше английската флота, издаде най-кратката заповѣдь, каквато е издавана въ навечерието на едно сражение: „Въ решителния часъ, който настѣпва, Англия чака отъ всѣки англичанинъ да изпълни своя дългъ“. Днесъ ние живѣемъ при сжщитѣ обстоятелства: българската държава въ тоя моментъ чака отъ всички свои граждани да изпълнятъ своя дългъ, и като изпълнятъ своя дългъ, трѣбва да знаятъ, че служатъ не само на държавата, но тѣ услужватъ и сами на себе си. (Ръкоплѣскания отъ мнозинството) За ония, които нѣматъ това съзнание, трѣбва да се яви тогава държавната властъ и да ги накара да познаятъ своитѣ задължения. (Ръкоплѣскания отъ мнозинството)

П. Стоевъ (раб): Приказки и само приказки!

С. Таковъ (з): Дѣлата отъ васъ ще бѣждатъ.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Има думата народниятъ представителъ г. Митю Станевъ.

М. Станевъ (раб): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Сложенъ е на разглеждане законопроектътъ за облекчение на длъжниците.

Кои сж причинитѣ, които сж принудили правителството да внесе този законопроектъ? Тия причини сж посочени въ мотивитѣ къмъ законопроекта, въ които се казва: (Чете) „Известна ви е бушуващата днесъ въ цѣлия свѣтъ небивала никога по-рано стопанска и икономическа криза, която внесе такова голѣмо разстройство въ производството и развѣната и наруши основно стопанското и икономическо равновесие въ свѣта“. „България, предимно земеделска, занаятчийска и дребно-търговска страна, чувствуваша не по-слабо тая страшна криза. Стопанскитѣ съсловия, доскоро крепки и имотни, бързо вървятъ къмъ обедняване. А всичко това, както се знае, влияе угнетяващо върху народната душа и тласка по-неустойчивитѣ и по-слабитѣ по пътя на отрицанието и крайноститѣ“. Значи, две сж съображенията, които сж принудили правителството да внесе законопроекта: първо, да се облекчатъ стопанскитѣ съсловия отъ онова положение, въ което ги поставя кризата, и второ, да се отбиятъ отъ пѣтищата на крайноститѣ, по които се смѣта, че тѣ сж трѣгнали.

Г. г. народни представители! Значи, законопроектътъ поставя на разглеждане голѣмия въпросъ за стопанската и аграрна криза, която бушува въ цѣлия свѣтъ и която, очевидно, се чувствуваша много по-силно въ назадналитѣ страни, каквато е нашата дребно-земеделска страна. Поради това, ще трѣбва и азъ, както всички оратори отъ тая трибуна, да се спра на кризата, като единъ въпросъ, който занимава днесъ умоветѣ на всички въ цѣлия свѣтъ. Днесъ представителитѣ на всички съсловия, на всички класи се занимаватъ съ този именно въпросъ — кризата.

Г. професоръ Геновъ се опрѣ на кризата, която бушува днесъ, но той не се опрѣ на причинитѣ ѝ, а посочи само онѣзи белези, чрезъ които тя се проявява. Добре, но мене ми се струва, че за да може да се отговори на оня голѣмъ въпросъ, на който тукъ и г. Геновъ не можа да отговори — той каза, че ние този въпросъ, за изхода отъ кризата, не можемъ да го разрешимъ, а трѣбва да бѣдемъ само нѣми свидетели, нѣми зрители на онова, което става —

за да се отговори, казвамъ, на този голѣмъ въпросъ, ще трѣбва да се отговори и на другъ единъ въпросъ: кои сж причинитѣ на кризата, която бушува днесъ въ цѣлия свѣтъ?

Г. г. народни представители! Преди да пристѣпя къмъ разглеждане на този въпросъ, азъ ще се спра на поражението, което кризата нанесе на цѣлия капиталистически свѣтъ, а сжщо и у насъ. Кризата се разрази, най-напредъ, въ една отъ най-индустриалнитѣ страни въ свѣта — въ Североамериканскитѣ съединени щати. Пораженията, които тя нанесе тамъ на стопанството, бидоха още въ първия моментъ почувствувани въ всички други страни. Кризата се задълбочава все повече и повече и производството въ всички браншове се съкращава. Така презъ октомврий 1930 г. свѣтовното индустриално производство е било намалено съ 30—35% въ сравнение съ 1929 г. И още тукъ трѣбва да забележа, че, въпрѣки това, какво производството се съкращава, запаситѣ отъ хранителни и други продукти, отъ индустриални продукти не намаляватъ — наопаки, складоветѣ стоятъ все пълни и препълнени съ тѣзи продукти. Външната търговия на голѣмитѣ капиталистически страни е намалена съ 45—50%.

Ако бихме желали да имаме по-точна картина на съкращенията въ производството, трѣбва да ви прочета нѣкои данни, които характеризиратъ, какъ се е проявила кризата, напр., въ Съединенитѣ щати. Отъ срѣдата на 1930 г. до октомврий 1931 г. Съединенитѣ щати иматъ намаление въ производството 40%, Англия — 45%, Германия — 35%, Полша — 40%, Франция, само за нѣколко месеца — 9%, а Съветскитѣ сѣюзъ въ това време има увеличение на производството си 34% въ сравнение съ 1930 г. Сега ще ви дамъ цифри, които посочватъ какво е положението на Съединенитѣ щати въ отдѣлнитѣ браншове, въ отдѣлнитѣ производства. Производството на суровото жельзо е било намалено съ 38%, на стоманата — съ 40%, на автомобилната индустрия — съ 80%. Сега, споредъ последната анкета, която е направена отъ специалната френска делегация, която отпечата резултатитѣ отъ своята анкета въ френското списание „Vu“ автомобилната индустрия е достигнала да работи съ капацитетъ само 8% отъ първоначалния си таквъ, памучната индустрия — само съ 30%, цинкътъ — съ 30%, строежитѣ — съ 40%, каучукътъ — съ 21%. Въ сжщото това време износьтъ е намалѣлъ съ 41%, а вносьтъ — съ 38%.

Ето какви послѣствия има кризата. Но тѣзи послѣствия не сж само въ Североамериканскитѣ съединени щати. Вие сте имали възможностъ да чуете данни, че кризата обхваща непосредствено следъ Съединенитѣ щати и Срѣдна Европа — особено силно бѣха засегнати Германия и Полша. Индустриалното производство въ тия страни сжщо така намалѣ въ размѣръ 50%. Тая криза обхваща сжщо така и Англия и всички други страни.

Вслѣствие намалението на производството, яви се онова положение, което се констатира тукъ отъ всички оратори, т. е. безработицата. Безспорно е, че когато производството се съкращава, голѣма частъ отъ работницитѣ, заети въ индустрията, биватъ изхвърлени навънъ и тѣ оставатъ безработни. Безработицата, следователно, расте и азъ нѣма защо да ви давамъ цифри поотдѣлно за всѣка страна, както това стори професоръ Геновъ, а ще трѣбва да ви дамъ само общи цифри. Презъ ноемврий 1930 г. е имало въ 26 страни 28 милиона напълно безработни.

Т. Бошнаковъ (з): Русия влиза ли въ това число?

П. Стоевъ (раб): Тамъ нѣма безработни.

М. Станевъ (раб): Ще ви кажа. Въ ноемврий 1931 г. числото на безработнитѣ е достигнало 40 милиона. И това сж напълно безработни. Ако къмъ тия напълно безработни прибавимъ и ония, които се наричатъ полубезработни, които работятъ по единъ или два дни въ седмицата, тогава цифрата на безработнитѣ ще надмине 60 милиона. Съ тѣхнитѣ семейства тѣ сж не по-малко отъ 200—300 милиона хора, които въ този моментъ, когато складоветѣ сж натрупани съ стоки, страдатъ, гладуватъ. Това не се срамятъ да изнасятъ вече и буржоазнитѣ вестници. Но, г. г. народни представители, въ сжщото това време ценитѣ на земеделскитѣ продукти спадатъ, и то по цѣлия свѣтъ. У насъ тѣ спадатъ катастрофално — тѣ сж спаднали повече отъ 60%. Следователно, едно пълно обедняване въ селото е настѣпило — обедняване, което мжчно се понася отъ селянитѣ, отъ селскитѣ производители.

Но, въ резултатъ на промишлената и аграрна криза, отъ 1931 г. се разрази и тѣй наречената финансова криза. Тя се прояви въ форма на кредитна криза, на валутна криза, на банкова криза. Тя се прояви сжщо така и въ

факта на събиране златото въ банкитѣ на отдѣлни държави или пъкъ въ натрупването му, както се забелязва напоследѣкъ, въ частни лица. Държавнитѣ бюджети свършватъ съ дефицити. Дори бюджетитѣ на странитѣ-победителки и на странитѣ съ най-здрави валути свършватъ съ дефицити. Търговскитѣ имъ баланси сѣ тоже неблагоприятни. Настѣпи въ цѣлия капиталистически свѣтъ едно страшно смущение. И заради това именно ние констатираме, че голѣмитѣ учени на буржоазията, професори, ръководители на тѣхната политика, голѣми политики, се намиратъ въ едно положение на недоумение, въ една душевна конфузия, бихъ казалъ, като смѣтатъ, че отъ това положение нѣма изходъ. Голѣми капацитети днесъ вдигатъ ръце и казватъ: „Това положение, което създаде кризата, тая катастрофа е невиджана за човѣчеството и само единъ Богъ знае какъ може да се излѣзе отъ нея“.

Г. г. народни представители! Въ една своя речъ английскитѣ икономисти Кейнесъ, констатирайки факта, че кризата е едно нечувано зло, една катастрофа, казва какъвъ е изходътъ отъ туй положение — „Само единъ Богъ може да знае“.

П. Стоевъ (раб): Сбъркалъ си е езика.

М. Станевъ (раб): Но интересно е, какъ гледатъ видни банкери, представители на голѣмитѣ капиталистически страни, на това положение, което кризата е създала. На конференцията на голѣмитѣ банкери и икономисти, състояла се презъ м. май 1931 г. въ Вашингтонъ, съ участието на 48 страни, представителътъ на Английската банка, проф. Донамъ, е заявилъ: „Ние сме неизмѣримо богати, относително нашето материално състояние, но всички ние страдаме. Ние не страдаме поради липса на продукти или дрехи, или злато, че стокитѣ сѣ скъпи, но поради това, че нашитѣ складове сѣ натѣпени съ евтина стока, която никой не купува, защото пристанищата ни сѣ пълни съ параходи, които стоятъ праздни, и нашитѣ работници се скитатъ по улицитѣ, търсещи работа. Нѣщо е изкочило изъ сложния механизъмъ на машината на обикновения цивилизованъ животъ“.

Да, г-да, нѣщо е изкочило изъ машината на обикновения цивилизованъ животъ! Какво е туй нѣщо, обаче, буржоазнитѣ учени, буржоазнитѣ професори не го посочватъ, затуй защото, ако тѣ посочатъ кое е причината, тѣ биха отишли по-нататѣкъ.

Г. Т. Данаиловъ (д. ср): Не е изкочило нѣщо отъ машината, ами нѣщо се е прибавило къмъ машината и хората още не могатъ да го разбератъ.

М. Станевъ (раб): Азъ Ви цитирамъ думитѣ на единъ професоръ.

Г. Т. Данаиловъ (д. ср): Азъ поправямъ тия думи по мое разбиране.

М. Станевъ (раб): Моля — продължавамъ по-нататѣкъ: (Чете) „Масовото производство, механизирването и властта надъ природнитѣ сили или ще доведатъ до една голѣма нова епоха, или ще докаратъ връщане къмъ тъмното минало . . . Ако нашата цивилизация не разреши тѣзи проблеми, то ще настѣпи краятъ не само на масовото производство и на механизирването, но и нашиятъ собственъ край“.

Това сѣ думитѣ на единъ голѣмъ авторитетъ, професоръ.

Следъ това, по сѣщия въпросъ известниятъ Монтегю Норманъ, директоръ на Английската банка, казва: (Чете) „Ако не се взематъ радикални мѣрки за спасението му, капитализмътъ ще бѣде разрушенъ въ цѣлия цивилизованъ свѣтъ въ продължение на една година. Азъ желая да се запази това мое предсказание, за да си спомнятъ въ бъдеще за него“.

Х. Манафовъ (д): На коя дата го е казалъ?

М. Станевъ (раб): Г. г. народни представители! Азъ не мога да избѣгна изкушението да не ви прочета известно мѣсто отъ книгата, която е излѣзла напоследѣкъ, на графъ Куденхове Калерги. Тази книга, която носи заглавие „Сталинъ и компания“, е насочена точно противъ болшевизма и точно заради това азъ искамъ да прочета извадки отъ нея, за да видите въ какво душевно смущение изпадатъ най-виднитѣ представители на капиталистическата класа и на буржоазията въ този моментъ. (Чете) „Отъ октомврийската революция насамъ Европа бѣше навикнала да гледа, въ противовесъ на европейскитѣ

сѣотношения, въ Русия политическия, стопански и социаленъ хаосъ. Сега е обратното. Въ сравнение съ Русия, Европа се намира въ положение на анархия. Въ Европа господствува единъ хаосъ на власт, единъ стопански и духовенъ хаосъ“.

В. Янакиевъ (нац. л): Този цитатъ трѣбва да е взетъ отъ Русия! Липсва достоверностъ на този цитатъ!

М. Станевъ (раб): Вземете книгата и ще видите. Питайте г. Данаиловъ — той знае тая книга. (Смѣхъ) (Продължава да чете) „До тази хаотична, разложена въ анархия Европа стои Съветскитѣ съюзъ и прави единно монолитно впечатление, понеже тамъ господствува една воля, едно мировъзрение, една партия, една система. Съветскитѣ съюзъ е една голѣма плантация, съветското население е една голѣма работническа армия. Държавитѣ, обединени въ Съветския съюзъ, представляватъ една силна федерация съ обща организация, съ общо стопанство и съ обща външна политика.“

„До тая здрава, солидна, властна организация въ свѣта стои Европа — не повече отъ една дума — едно неопредѣлено географическо понятие, безъ организация, безъ мирогледъ, безъ система, безъ планъ! Тя е арена на споращи държави, партии, групи и системи, които взаимно се неутрализиратъ. Политиката, както и стопанскитѣ животъ, се опредѣлятъ отъ дребнитѣ интереси. Политиката държи още за старитѣ понятия за престижъ. Стопанството се държи на остарѣлитѣ понятия за собственостъ. Социалистически и капиталистически, клерикални и противорелигиозни партии се смѣняватъ, управляватъ една съ друга и една противъ друга.“

„Анархията въ европейското стопанство е по-голѣма, отколкото анархията въ европейската политика. Тукъ, въ сравнение съ руското стопанство, царува пълненъ хаосъ, една безпощадна борба на всички противъ всички. Безъ ръководна идея, безъ огледъ на съдбата на Европа, безъ свѣтълъ погледъ на бъдещето, безъ свѣтовенъ хоризонтъ!“

Х. Манафовъ (д): Много поетично написано!

Нѣкой отъ мнозинството: Не си го научилъ наизустъ.

М. Станевъ (раб): Г. г. народни представители! Вие можете да не научите това наизустъ, но вие ще бѣдете принудени отъ жестока действителностъ да потърсите разрешението на голѣмитѣ проблеми на деня. (Възражения отъ мнозинството)

Председателстващъ Н. Шоповъ: (Звъни) Моля, г-да!

М. Станевъ (раб): Г. г. народни представители! Това, което азъ ви прочетохъ, говори, отъ една страна, за пълния хаосъ въ капиталистическата система и, отъ друга страна, говори за онази конфузия, за онази безнадеждностъ, която съществува въ капиталистическия свѣтъ.

Х. Манафовъ (д): И за рая въ Съветска Русия!

М. Станевъ (раб): Но вие смѣтате, че това се мисли само отъ голѣмитѣ учени на европейската буржоазия? И у насъ има сѣщита конфузия, сѣщита неувъреностъ. Буржоазнитѣ вестници писаха по този въпросъ. Азъ ще ви посоча в. „Слово“, отъ 28 февруарий 1931 г., статията „Идатъ нови дни“.

Х. Манафовъ (д): Вие гласувахте заедно, тѣй че ще се цитирате едни други.

М. Станевъ (раб): Въ тая статия се казва следното: (Чете) „Тревожни въпроси, пълни съ неизвестностъ и заплаха, стоятъ предъ съзнанието на всички мислещи люде. Съществуващата, незапомнена досега криза едно временно явление ли е, или пъкъ резултатъ, естествена последица отъ досегашнитѣ системи въ производството, отъ дефектитѣ на социалния строй и стопанската структура на всички народи? Всички признаци говорятъ, че ние сме лице срещу лице не срещу едно временно и случайно явление въ живота на човѣчеството.“

„Перспективата, че дребнитѣ земеделски стопани неминуемо ще пострадатъ отъ тази непреодолима конкуренция на масовото и евтино производство, е една жестока реалностъ“.

Т. Бошнаковъ (з): Имаше нѣщо, което не го прочете, прескочи го.

М. Станевъ (раб): Дори и редакторитъ на в. „Слово“, който се нарича у насъ bankersки вестникъ, признаватъ безизходното положение; нѣщо повече, тѣ искатъ да прозратъ и да кажатъ, че има дефекти въ днешния социаленъ строй.

Х. Манафовъ (д): Тѣ признаватъ, че въ тѣхното управление има дефекти и затуй българскиятъ народъ ги отрече.

М. Станевъ (раб): Азъ бихъ желалъ да послушате малко, може да научите нѣщо. (Смѣхъ върѣдъ мнозинството)

Х. Манафовъ (д): Кой знае дали ще науча нѣщо отъ вашитѣ фантастични теории.

М. Станевъ (раб): По-нататъкъ. Въ в. „Знаме“, отъ 26 августъ 1931 г., въ статията „Промѣната въ Англия“ се казва следното. (Възражения отъ мнозинството)

Председателстващъ Н. Шоповъ: (Звъни) Моля, г-да, дайте възможност на г. Станевъ да се изкаже. Гарантирайте му свобода на словото.

М. Станевъ (раб): (Чете) „Защо да го отричаме — въ криза е самата капиталистическа система. Нейнитѣ основи се тресатъ и разяждатъ отъ органически недѣзи. Свѣтътъ страда не отъ липса на производство, а отъ излишѣкъ на производство. И вмѣсто този излишѣкъ да отиде при нуждаещитѣ се, ние сме свидетели какъ се унищожаватъ наведнѣжъ 1.600 петролни извори и милиардни запаси отъ памукъ и кафе.“

„Тая организация на производството и раздѣлната не може да бѣде повече търпѣйна. Капитализмътъ или ще се преустрои, поставяйки се въ услуга на обществото, или ще рухне. Срѣденъ пътъ нѣма.“

Г. г. народни представители! Не желая да ви чета какъ въ това блѣскане, въ тази душевна конфузия, въ която е изпаднала българската и свѣтовната буржоазия, и хората около в. „Миръ“, които твърде много се плашатъ дори отъ думата „коллективизация“, въ единъ моментъ, може би, поради умопомрачение отъ тази конфузия, дохождатъ до едно положение, отъ което тѣ всѣкога сж бѣгали твърде сериозно. Въ брой 9.220 отъ 3 априлъ 1931 г. въ уводна статия „Едно срѣдство за подобрене на нашето земледѣлие“ четемъ: (Чете) „При тая разпокъсаностъ на земята у насъ между дребни собственици, дори да се възприематъ теоритическиятъ проповѣди на нашитѣ агрономи отъ населението, пакъ успѣхътъ въ подобренieto на нашето земледѣлие ще бѣде незначителенъ. Налага се колективно обработване на земята. Резултатитѣ отъ прилагането на колективното обработване на земята въ Русия ще бѣдатъ отъ голѣмо значение и могатъ да направятъ превратъ въ земледѣлското стопанство.“

П. Стоевъ (раб): В. „Миръ“ пише това!

М. Станевъ (раб): Г. г. народни представители! Цитирайки мислитѣ и мненията на голѣмитѣ капациети въ икономическата наука, азъ не смѣтамъ, че тѣ искрено виждатъ новия свѣтъ. Но азъ чета тѣхнитѣ мнения, за да направя констатация, че капиталистическиятъ свѣтъ днесъ, въ лицето на своитѣ теоритици, учени, политици, се намира въ положение на задъненъ сокакъ и заради туй ние виждаме тѣ да казватъ: „Кѣде е изходътъ — ние го не виждаме“. Е добре, то е заради това, г. г. народни представители, защото тѣзи учени не си поставятъ въпроса за причинитѣ на кризата, да го изследватъ и да дойдатъ логически до онзи изводъ, до който наистина трѣбва да дойдатъ.

Г. г. народни представители! Едни отъ икономиститѣ, какъвто е г. проф. Геновъ, намиратъ причината на кризата въ неравномерното разпредѣление на златото въ свѣта; други отиватъ по-нататъкъ и казватъ, че причинитѣ на кризата сж въ свръхпроизводството; трети, какъвто е нашиятъ професоръ г. Мишайковъ, отиватъ още по-далечъ и казватъ, че причинитѣ на кризата се коренятъ въ това, че голѣмитѣ маси сж вече изгубили своята покупателна способност. Виждате, г. г. народни представители, различни положения. Нѣщо повече, единъ професоръ отъ Колумбийския университетъ, Бътлеръ, отива дотамъ да казва: „Криза сжествува днесъ и причината на кризата е тази, че хората, че маситѣ сж престанали да четатъ Аристотеля“. Очевидно, това — може би, че кажда силна дума — ако наистина не е невежество, не знамъ какво би било.

Г. г. народни представители! Причинитѣ на кризитѣ се коренятъ дълбоко въ капиталистическата производствена система. Кризата се обяснява съ факта, че производството е станало обществено, процесътъ на производството е добилъ общественъ характеръ, когато присвоаването резултатитѣ отъ това производство е частно. Никой отъ участвуващитѣ 20—30—50—100 или 10 хиляди работници въ производството не може да посочи каква частъ отъ продукта той е изработилъ, следователно, производството е добило общественъ характеръ. Но следъ като се свърши производствениятъ процесъ, капиталистътъ взема продукта, присвоява го и реализира печалбитѣ отъ това производство. По този пътъ се създава бедственото положение на трудещитѣ се маси въ цѣлия свѣтъ.

А. Кантарджиевъ (д): Овехтѣла е тая теория.

М. Станевъ (раб): Г. г. народни представители! Капиталистическото стопанство е едно анархистично стопанство. Капиталистическото стопанство, отъ друга страна, е стоково стопанство. Въ капиталистическото стопанство се произвежда само за пазара. И понеже отдѣлнитѣ капиталисти сж тикани отъ желанието все повече и повече да трупатъ печалби, тѣ отиватъ дотамъ, че безразборно увеличаватъ производството. По този начинъ се създава свръхпроизводството, създава се безработицата, създава се и голѣмата разруха въ основитѣ на капиталистическата система.

Онова, което казахъ, важи изобщо за кризата въ капиталистическия свѣтъ, въ капиталистическото стопанство. Днешната криза, обаче, има нѣкои особености и черти. Една особена черта на кризата, която днесъ сжествува и продължава отъ толкова години, е, че тя иде непосредствено следъ епохата на военния капитализъмъ. Още въ време на войната основитѣ на капиталистическата стопанска система загинаха. Въ послѣдствие се приложи тѣй наречената капиталистическа рационализация, като работническиятъ трудъ се изнеждаше до послѣдни капки. По този начинъ се отиде до едно свръхпроизводство. Една друга особена характерна черта на днешната криза е, че тя се развива въ епохата на монополистичния капиталъ. Какво е това монополистиченъ капиталъ? Това сж капиталистическиятъ сдружения, това сж трѣстоветѣ, картелитѣ, които проникватъ въ индустрията и капиталътъ става всевътѣски, обхваща цѣлата стопанска система и ако на едно мѣсто тая брънка бѣде скъсана, страда цѣлата капиталистическа система. Съ туй се обяснява и фактътъ, че кризата, появила се най-напредъ въ Америка, обхваща после цѣлото капиталистическо стопанство, прехвърля се въ всички страни, дори и въ най-назадналитѣ страни. Трета особена черта на днешната криза е, че тя е индустриална криза, която въ сѣщото време се преплита и съ аграрна криза. Аграрната криза не върви паралелно съ нея, тѣ се преплитатъ. И заради туй именно се засилва още повече разрушението, заради туй именно страни, какъто е нашата, съ дребни стопанства, чувствуватъ най-силно тази криза. Е добре, очевидно е, следователно, че въ основата на кризата лежатъ страшно голѣми противоречия, които отричатъ капиталистическата стопанска система. И ако гопсодата ученитѣ на буржоазията, ако професоритѣ биха желали да бждатъ последователни и да отидатъ по-нататъкъ, тѣ трѣбваше да кажатъ, че основното противоречие, което раздира капиталистическата стопанска система, ще трѣбва да бѣде премахнато, т. е. обществениятъ характеръ на производството ще трѣбва да бѣде последванъ и отъ едно обществено разпредѣление на продуктитѣ, на резултатитѣ отъ производството. Но то значи, г-да, веднага да се признае, че ще трѣбва да бѣде отречена днешната капиталистическа система и че изходътъ отъ това положение ще бѣде въ една друга стопанска система, въ колективистическата, въ социалистическата система, какъто е въ Съветския съюзъ. (Ржкоплѣскания отъ работницитѣ)

Х. Манафовъ (д): Това не е единствениятъ изходъ, обаче.

Н. Гавриловъ (нац. д): Съ законъ може ли да стане това, г. Станевъ, кажете.

М. Станевъ (раб): Вие, които ми задавате този въпросъ, преди всичко обяснете си по-напредъ сериозенъ ли е той, че тогава го задавате.

А. Кантарджиевъ (д): Ами тия работи, които Вие приказвате, сериозни ли сж?

М. Станевъ (раб): Г. г. народни представители! Очевидно е, че това не може да бъде сторено отъ капитализма, затуй защото въ такъв случай самият капитализъм би разрешил големите проблеми, които сега той не разрешава. Той би дал хлѣбъ на безработните, той би благоустроилъ свѣта, съ една дума, той би отскѣлъ клона, на който стои. Ако той отиде по пътя, който ние сочимъ, ако той тръгне по пътя, който сочи пролетарската борческа класа, той би отреклъ самъ себе си, той не би билъ капитализъмъ, а туй е невъзможно.

Г. г. народни представители! Какъ се отрази кризата у насъ? У насъ кризата се отрази извънредно болезнено. Преди всичко имаме едно намаление и съкращение на индустриалното производство, което намаление обхваща повечето сръдни индустриални предприятия. Какъ се е проявила кризата у насъ, ще видите отъ следните данни. Презъ 1930 г. сж били засѣти 2.719.494 хектара земя, а презъ 1931 г. сж били засѣти 2.613.339 хектара земя, значи съ едно намаление отъ около 113.000 хектара. Ценитѣ на земеделскитѣ продукти постоянно спадатъ. Производството презъ 1931 г. бѣше въ по-голямъ размѣръ, отколкото презъ 1930 г., но стойността на производството презъ 1931 г. е много по-малка отъ стойността на производството презъ 1930 г. Презъ 1931 г. производството на зърнени храни е струвало 8.702.000.000 л., а презъ 1930 г., макаръ и по-малко, е струвало 12.145.000.000 л.

Индустриалното производство се съкращава по следния начинъ. Единъ отъ безелитѣ за намаление на индустриалното производство е харченето на по-малко електрическа енергия. Напр., отъ централитѣ на „Гранитондъ“ и „Софийското електрическо дружество“ презъ 1931 г. за индустриални цели сж били изразходвани 36 милиона киловата, а презъ 1930 г. сж изразходвани 38 милиона киловата, значи съ 2 милиона киловата по-малко.

Каменни въглища презъ 1929 г. сж добити 1.390.496 тона; презъ 1930 г. — 1.344.955 тона; а презъ 1931 г. сж добити 1.132.697 тона — едно постоянно намаление, което означава и едно намаление въ консумацията, както въ частния животъ тъй също и за индустриални цели. Въ 1930 г. консумацията на индустрията е била 299.475 тона, а въ 1931 г. 225.018 тона, значи съ близо 50 хиляди тона намаление.

Независимо отъ това, г. г. народни представители, занаятчийското производство у насъ е съкратило извънредно много своята продукция. Вне сте свидетелъ, за да нѣма нужда да ви казвамъ цифри, какъ дребнитѣ дюкянчета се затварятъ; следъ това знаете какъ доходътъ на дребнитѣ търговци намалява. Азъ имамъ данни тукъ, но не бихъ желалъ да ви ги чета. И въ другитѣ браншове производството се съкращава и бедността расте. Безработицата у насъ расте, взема колосални размѣри. Само въ тозиновото производство въ този моментъ има повече отъ 20 хиляди безработни, а въ цѣлата страна безработнитѣ не сж по-малко отъ 150 хиляди. Кризата все повече и повече се задълбочава, защото се намалява вътрешната консумация.

Финансовата криза у насъ се изрази също така остро, както въ другитѣ страни. Държавата се намира предъ невъзможностъ да плаща; дефицититѣ растатъ постоянно. Бюджетътъ за 1930/1931 г. свърши съ единъ дефицитъ крѣгло около единъ милиардъ и 300 милиона лева, а тази година навѣрно ще се увеличи. Постѣпленията отъ данъцитѣ сж недостатъчни и намаляватъ, а дефицититѣ на бюджетатѣ показватъ едно нарастване.

Това положение е предизвикало правителството да внесе този законопроектъ, съ който да подпомогне длъжницитѣ, и то смѣта, че този законопроектъ ще донесе едно пълно облекчение. Нѣщо повече: смѣта се, че по пътя на облекченията ще се излѣзе отъ стопанската криза, въ която днесъ нашата страна се намира.

Г. г. народни представители! Единъ белегъ и признакъ на кризата и нейното засилване сж протестиранитѣ полици. Въ 1928 г. сж протестирани 155.599 полици на сума 1.431.894.000 л.; въ 1929 г. сж протестирани 247.228 полици на стойностъ 2.123.415.135 л.; въ 1930 г. сж протестирани 354.185 полици за 3.008.309.617 л. и въ 1931 г. за 8 месеца сж протестирани полици за 1.013.234.028 л.

Другъ единъ белегъ за задълбочаване на кризата, която днесъ ще се цѣри съ този законопроектъ, това е числото на несъстоятелноститѣ и даденитѣ мораториуми. Несъстоятелности сж обявени презъ 1928 г.: 64 еднолични, 21 на събирателни дружества, 2 на командитни дружества, една на дружество съ ограничена отговорност, 3 на акционерни дружества и 4 на кооперации — всичко 95; презъ 1929 г. сж обявени 107 несъстоятелности; презъ 1930 г. — 224; презъ 1931 г. — 133. Мораториуми сж дадени: презъ 1928 г.

— 58, презъ 1929 г. — 104, презъ 1930 г. — 395, презъ 1931 г. — 68 за 6 месеца.

Г. г. народни представители! Това сж задълженията, които ще трѣбва да получатъ облекчение, съгласно целитѣ, поставени на този законопроектъ, който ние сега разискваме. Задълженията на земеделцитѣ въ нашата страна, не сж по-малко отъ 12.900.000.000 л. Задълженията на другитѣ дребно-стопански съсловия — на занаятчийтѣ, на работничитѣ, на дребнитѣ търговци — никой не е установилъ колко сж. Ние можемъ да имаме само едно приблизително понятие за количеството на тия задължения, като видимъ колко изпълнителни листове сж взети срещу длъжници. Споредъ последнитѣ годишници на Главната дирекция на статистиката, за времето отъ 1 януарий 1925 г. до края на 1931 г. сж изплатени чрезъ сѣдитѣ-изпълнители вземания по 1.182.925 изпълнителни дѣла. По тия дѣла длъжницитѣ сж изплатили: главница — 9.632.558.275 л., простестни разноси — 121.830.969 л., $\frac{1}{4}\%$ комисионна — 24.081.402 л., сѣдебно мито, гербъ, фондови марки и пр. — 327.125.999 л., лихви до 1 мартъ 1927 г. по 8%, а отъ тогава нататъкъ по 12% — 1.071.706.262 л., разноси по изпълнението — 236.584.600 л., адвокатско възнаграждение — 533.336.585 л. Значи, изплатили сж всичко 12.100.420.090 л. Въ края на 1931 г., г. г. народни представители, оставатъ за изплащане вземанията по 600 хиляди висеци изпълнителни дѣла на обща сума 6.186.978.525, отъ която сума главница сж само 4.885.809.000 л. Всички тѣзи задължения трѣбва да бѣдатъ изплатени, а очевидно, положението е такова, че тѣ не могатъ да бѣдатъ изплатени, защото доходитѣ, както на земеделцитѣ, тъй и на другитѣ дребни стопански съсловия, сж извънредно много намалѣли, до такава степенъ сж намалѣли, щото е невъзможно по-нататъшното съществуване на тѣзи съсловия.

Нѣкой отъ мнозинството: Съ 30%.

М. Станевъ (раб): Презъ 1928 г. сръдниятъ доходъ на декаръ, споредъ г. д-ръ Илия Палазовъ, е билъ 625/37 л.; а презъ 1930 г., вследствие спадането въ ценитѣ, е билъ 323/52 л. Значи, има едно спадане приблизително 50 и повече процента. А спадането на дохода въ този моментъ, презъ настоящата година, е още по-големо.

Но, г. г. народни представители, азъ ще ви дамъ резултатитѣ на една анкета, която е извършена въ Стара-Загора отъ тамошното агрономство — тя е твърде характерна — и която обхваща 70 селски стопанства съ собственостъ 70 декара сръдно, при 7-членно семейство сръдно. Безъ да ви чета подробности за вложенитѣ капиталы и пр., азъ ще ви прочета само последните пасажѣ: (Чете) „Ако изоставимъ рентата отъ така добития доходъ, на членъ отъ домакинство се получава 2.715 л. годишно за храна, облѣкло и посрѣщане всички останали нужди. 2.715 л. на членъ въ семейство за посрѣщане всички нужди! Е добре, безъ да има нужда отъ доказване, отъ разсѣждение, явно е, че масата стопанства, масата семейства въ нашето село сж обречени на гладна смъртъ. Ако се приеме да се пресмѣтне, да се разхвърли поменатиятъ доходъ върху 300 работни дни, ще получимъ за всѣки членъ надница 9 л. Ето, това е положението, при единъ общъ капиталъ на тия 70 селски стопанства отъ 441 милиона и 240 хиляди лева, както е пресмѣтнатъ отъ анкетѣоритѣ — капиталъ вложенъ въ земя, инвентаръ и т. н. Ако бихме допуснали минималната рента отъ 2%, отговаряща на 824 л., то за труда на земеделското стопанство оставатъ 10.176 л. годишно или едно намаление отъ горнитѣ надници съ 40%, т. е. ако надницата 9 л. се намали съ 40% — което прави 3/60 л. — вие ще имате тогава 5/40 л. надница на членъ отъ земеделското стопанство“.

Г. г. народни представители! Сега ще кажа нѣколко думи за занаятчийскитѣ съсловия. Нѣма да говоря за работническата класа, защото смѣтамъ, че е ноторно установено, какво тя буквално гладува, защото надницитѣ сж намалени и сж спаднали съ повече отъ 38% спрямо довоенното време, защото има безработица, защото има голѣма частъ работници, които сж въ безработица и, следователно, гладуватъ. Нѣма да говоря, казвамъ, за работническата класа, която мизерствува, защото смѣтамъ, че това е доказано. Ще кажа нѣколко думи за занаятчийтѣ, за еснафитѣ.

Една анкета, която е произведена въ три града — Казанлъкъ, Нова-Загора и Стара-Загора, защото въ туй направление нѣмаме статистически данни — констатира следното намаление. Анкетирани сж били 17 общуващии съ 4 и 5-члени семейства, съ по единъ и двама работника, и 20 общуващии безъ работници. Намалението въ дохода презъ 1931 г., въ сравнение съ 1930 г., е било: за първитѣ

съ 25% — отъ 20.000 л. на 15.000 л. годишно; за вторитѣ съ 30% — отъ 17.000 л. на 11.000 л. годишно.

Д. Ачковъ (нац. л. о): Кой е правилъ тази анкета?

М. Станевъ (раб): Анкетирани сѣ били шивачи: 5 съ по трима работника; 7 съ по двама работника; 13 съ по единъ работникъ. Първитѣ иматъ намаление въ дохода си за 1931 г. въ сравнение съ 1930 г. съ 35%; вторитѣ — съ 30%; третитѣ — съ 28%.

Анкетирани сѣ били 40 дребни бакали, съ семейства срѣдно отъ по 3—4 члена. Тѣхниятъ доходъ за казаното време се намалява съ 20% — отъ 28.000 л. годишно на 24.000 л.

Анкетирани сѣ били 28 срѣдни търговци, доходътъ на които срѣдно е намаленъ съ 28% — отъ 47.000 л. спадналъ на 32.000 л.

Т. Бошнаковъ (з): Кой е правилъ тази анкета.

М. Станевъ (раб): Това е една анкета, извършена подъ мое ръководство въ градоветѣ Казанлъкъ, Нова-Загора и Стара-Загора.

Т. Бошнаковъ (з): Смѣтате ли, че анкетата Ви е пълна?

М. Станевъ (раб): Да, защото съмъ вземалъ даннитѣ непосредствено отъ самитѣ анкетирани.

Г. г. народни представители! При туй положение, когато доходътъ е толкова намалѣлъ, очевидно е, че законопроектътъ, който се предлага днесъ, иска да легализира едно положение, вече създадено, едно положение на неплатежоспособностъ на оголѣлитѣ селски дребни стопански работни маси у насъ.

Но, г. г. народни представители, преди да премина къмъ нѣкои отъ постановленията на законопроекта, ще се спра на това, че внасянето на този законопроектъ е симптоматично. Защо? Затуй, защото съ този законопроектъ вие отивате противъ свещенитѣ буржоазни принципи, вие посѣгате на придобити вече права.

Н. Гавриловъ (нац. л.): Защо плачете за тѣхъ?

М. Станевъ (раб): Моля, ще ви кажа защо говоря това. — Съ този законопроектъ вие посѣгате на частната собственостъ, за която вие тѣй много държите и която смѣтате за основенъ, крайгъленъ камъкъ на вашето господство. Съ тоя законопроектъ вече се осветява намѣсата на централната, на държавната властъ въ работитѣ на отдѣлнитѣ хора; накарнява се свещенитѣ принципъ на *laissez faire laissez passer*, който, впрочемъ, е нарушенъ днесъ въ най-голѣмитѣ капиталистически страни, защото днесъ, когато бушува тая нечувана криза, както вие казвате, въ този моментъ между капиталистическитѣ страни има една формена война — митническа война: увеличаватъ вноснитѣ мита и минаватъ къмъ една изоставена въ миналото система — протекционистическата. Следователно, капиталистическитѣ страни сѣ принудени по силата на обективнитѣ обстоятелства и факти да се върнатъ къмъ протекционистическата система, като нарушаватъ свещени принципи на буржоазията, които и вие днесъ нарушавате. Въ мотивитѣ на законопроекта се казва: (Чете): „Тая нередба прави отклонение отъ принципа, че публичнитѣ продажби не могатъ да се развалятъ поради чрезмѣрна повреда“. Отнася се за оная категория длъжници, продажбата на имотитѣ на които е свършена и утвърдена отъ съдилищата: законопроектътъ предвижда възможностъ за ония отъ тѣхъ, чиито имоти сѣ продадени на цена пониска отъ половината отъ действителната имъ стойностъ, да се разваля станалата продажба, да си изкупятъ имота. Но азъ констатирамъ тукъ, въ мотивитѣ на законопроекта, че се отива противъ принципа на неотмѣняемостта на съдебнитѣ решения.

А. Капитановъ (з): Вие противъ законопроекта ли сте?

М. Станевъ (раб): Азъ не плача, че вие сте нарушили собственитѣ си принципи.

А. Капитановъ (з): Кажете, противъ законопроекта ли сте?

М. Станевъ (раб): Ще ви кажа.

А. Капитановъ (з): Значи, законопроектътъ прокарва ваши принципи!

М. Станевъ (раб): Моля, не. Азъ правя само една констатация, че вие правите едно пречупване на свещения принципъ на буржоазното господство и че буржоазията у

насъ, както и въ другитѣ страни, сама е разбрала, че трѣбва да премине къмъ едно друго положение, което ще ѝ бѣде по-изгодно. Тя е разбрала, че трѣбва да спаси онова, което може още да се спаси, и да даде една частъ отъ онова, което трѣбва да даде.

А. Капитановъ (з): Ние не отричаме еволюцията като васъ.

М. Станевъ (раб): Но каква е вашата еволюция, когато се намирате въ опашката на развитието на обективнитѣ факти? Вие давате разсрочка на задълженията.

А. Капитановъ (з): Вършимъ това, което болшевикитѣ не вършатъ.

М. Станевъ (раб): Споредъ чл. 1 на вашия законопроектъ: (Чете) „Всѣки длъжникъ по изпълнително производство може да иска спиране на изпълнението, ако до 7 дни преди последния денъ на публичната продажба на движимото или недвижимото му имущество внесе 10% отъ дължимата отъ него по всички предявени изпълнителни листове сума и се задължи писмено да внася на съдията-изпълнител всѣки 6 месеца отъ тая дата най-малко по 10% отъ сѣщата сума. Спирането се постановява отъ съдията-изпълнител“.

Г. г. народни представители! Къде е тукъ облекчението?

А. Капитановъ (з): Къде има отстъпление?

Г. Костовъ (раб): Това е само за демагогия.

А. Капитановъ (з): Вие сте юристъ, недейте приказва така. Къде е демагогията?

Председателствуващъ Н. Шоповъ (Звъни)

М. Станевъ (раб): Този, който има възможностъ да внесе 10% отъ дължимата отъ него сума, нѣмаше да допусне да му се секвестриратъ имотитѣ.

А. Капитановъ (з): Вашитѣ избиратели съвсемъ не мислятъ като Васъ.

М. Станевъ (раб): Азъ Ви прочетохъ данни, отъ които се вижда, че работническата класа и дребнитѣ съществувания бедствуватъ, че тѣхнитѣ доходи сѣ намалѣли, че тѣ не сѣ въ състояние да платятъ и онова, което имъ опредѣляте да платятъ.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Г. Станевъ! Имате още 5 минути. Моля, довършете речта си.

М. Станевъ (раб): Азъ съмъ ималъ случай да говоря съ кредитори. Тѣ самитѣ правятъ една преценка на положението. Тѣ самитѣ казватъ така: „Насъ ни даватъ да вземемъ 70%, а ние сме готови въ този моментъ да вземемъ и 40%“. Това ясно сочи на невъзможността на трудящия се свѣтъ да изплати своитѣ задължения.

Т. Бошнаковъ (з): Вие вървате ли на това?

М. Станевъ (раб): Г. г. народни представители! Характерно е и друго едно постановление на законопроекта, а то е: (Чете) „Длъжникътъ, съ задължения до 200.000 л., на когото пасивътъ надминава актива, може да иска съдебно уреждане (ликвидация) на дълговетѣ си срещу представяне отъ достатъчно обезпечение на кредиторитѣ“. Значи, ако пасивътъ надминава актива, той нѣма абсолютна възможностъ да изплаща вече своитѣ задължения и вие му правите разсрочка. Но като подвеждате този длъжникъ по чл. 1, вие му казвате: ако първата вноска не бѣде внесена, въ такъвъ случай всички вземания трѣбва да бѣдатъ издължени. Това важи и за първия видъ длъжници.

Г. г. народни представители! Никой отъ длъжниците не може да устои на сроковетѣ, и въ такъвъ случай вашиятъ законопроектъ се явява единъ палиативъ, единъ законопроектъ, който цели да хвърли прахъ въ очитѣ на трудящитѣ се селски и градски маси и по този начинъ да послужи като срѣдство, за да можете да излѣзете отъ това особено положение, . . .

Н. Гавриловъ (нац. л.): Отъ това ви е страхъ.

М. Станевъ (раб): . . . което вие си създадохте преди изборитѣ, като обещавахте златни планини на тѣзи маси, а днесъ не имъ давате нищо, освенъ тюрми, затвори, куршуми. (Ръкоплѣскания отъ работниците)

Т. Бошнаковъ (з): Вие обещахте, че нѣма да има да-
нѣци, а ние сме казвали, че ще направимъ само възможното.

М. Станевъ (раб): Вие намирате този изходъ отъ тази
страшна криза, която върлува, отъ това бедствено поло-
жение, въ този законопроектъ.

Т. Бошнаковъ (з): И Вие, и дѣдо попъ знаете, че село
безъ гробища нѣма.

М. Станевъ (раб): Но вие намирате и другъ изходъ отъ
туй положение. Буржоазията въ цѣлия свѣтъ има своя фи-
нансовъ планъ. Тя прилага този планъ. Той се препоръчва
отъ Женева. Този планъ се възприема и отъ българската
буржоазия въ лицето на народнобюларското правителство
и се прилага като едно срѣдство за изходъ отъ кризата. А
този планъ се състои въ следното: понижение жизненото
ниво на работническитѣ маси, влошаване материалното
състояние на трудящитѣ се маси, задълбочаване на мизе-
рията и нищетата, измирането на тази класа . . .

Н. Гавриловъ (нац. л): Принципътъ: колкото по-злѣ, тол-
козъ по-добре за васъ. Трѣбва да се радвате на това.

Г. Костовъ (раб): Само туй ли си научилъ? Друго не си
ли научилъ?

Н. Гавриловъ (нац. л): Повече отъ тебе съмъ научилъ
и ще дойде време, когато ще ти го кажа.

М. Станевъ (раб): Въ този шумъ намаляватъ се работ-
ническитѣ заплати, увеличава се работниятъ день. Държа-
вата, по пътя на косвенитѣ облагания, смѣква и послед-
нитѣ стотинки отъ гърба на трудящитѣ се маси; по пътя
на екзекуциитѣ върху селското население и трудящитѣ се
маси, ограбва тѣзи маси, за да събере срѣдства за продъ-
нения си бюджетъ. По този пътъ вие искате да уравни-
весите вашия бюджетъ и да излѣзете отъ кризата — по
пътя, както ви казахъ, на прехвърляне тежеститѣ върху
гърба на трудящитѣ се селски и градски маси.

Е добре, нека ви кажа, че този начинъ на излизане отъ
кризата значи не премахване на кризата, но задълбочаване
на тази криза. И вие, които днесъ създавате законъ за спа-
сяване на дребнитѣ съществувания, въ следващия мо-
ментъ ще бъдете, може би, принудени да създадете и за-
конъ за спасяването на известни дребни банки въ тази
страна. Съ този законъ не се постига абсолютно нищо и
за това вие ще търсите изхода отъ кризата съ други срѣд-
ства, а тѣзи срѣдства, както ви посочихъ, сѣ да намалите,
чрезъ своята обща политика, чрезъ данъчната политика,
чрезъ финансовата политика, възможноститѣ на трудящитѣ
се маси да живѣятъ. Днесъ, когато у насъ има повече отъ
150 000 безработни, държавата не се сѣща да ги подпомогне.
Наопаки, фондътъ, предназначенъ за помощъ на безработ-
нитѣ, се ограбва и се употребява за различни други цели,
но не и за подпомагане на безработнитѣ.

Тукъ, г-да, азъ съмъ длъженъ да ви кажа, че въ Съвет-
ския съюзъ нѣма безработица, че тамъ има търсене на
работници.

Г. Бошнаковъ (з): Това е лъжа.

М. Станевъ (раб): Г-да! Вие, които казвате, че това е
лъжа, не сте си дали трудъ да прочетете ежедневнитѣ бъл-
гарски вестници.

Т. Бошнаковъ (з): Не български вестници, а болшевишки
пишатъ това. Министъръ Гичевъ ги чете и Вие трѣбваше
да слушате.

М. Станевъ (раб): Всичко онова, което се чете тукъ, е
недействително.

Т. Бошнаковъ (з): Кой го пише? Ние ли го пишемъ?

М. Станевъ (раб): Въ Съветския съюзъ има голѣмъ ин-
дустриаленъ подеъмъ, който не се оспорва отъ никои бур-
жоазни представители. За този подеъмъ ще ви прочетемъ
известни данни отъ в. „Слово“, за да не ви цитирамъ отъ
друго мѣсто. (Чете) „Петгодишниятъ планъ на болшевишка
Русия“.

Т. Бошнаковъ (з): Ние слушахме онзи день да ни се
чете отъ болшевишки вестници. Оставете в. „Слово“.

М. Станевъ (раб): Ще се спра и на това, което сте слу-
шали. — (Чете) „Единъ виденъ американски икономистъ,

който въ началото на тази година е пропѣтувалъ Русия,
съобщава за следнитѣ новосъздадени огромни заводи и
предприятия, като частъ отъ петгодишния планъ, които той
лично е разгледалъ:

1. Магнитогорскъ — най-голѣмитѣ заводи въ цѣлия
свѣтъ за стомана, съ единъ капацитетъ отъ 4 милиона тона
за година. Постройката и обзавеждането на завода е стру-
вало 400 милиона долари и е извършена отъ американски
инженери.

2. Днепрострой — най-голѣмата водна електрическа
централа въ свѣта, надминаваща и Ниагарската. Дължината
на баражната ѝ стена е надъ 2-5 км.

3. Азбестови заводи въ Уралъ. Най-модерно организи-
рани и най-голѣми въ свѣта.

4. Огромнитѣ и по последната дума на американската
техническа организация построени фабрики за трактори въ
Петроградъ и Челябинскъ.

5. Прочутото грамадно стопанство Гигантъ въ Северния
Кавказъ, което се стопанисва по най-модеренъ начинъ съ
помощта на множество американски камиони, трактори и
земледѣлски машини.

6. Автомобилната фабрика въ Нижни-Новгородъ —
една отъ най-голѣмитѣ въ свѣта, организирана отъ Фордъ
и рѣководена отъ американски инженери.

7. Петролититѣ извори въ Баку и Грозни, снабдени съ
най-модернитѣ технически пособия.

Това е единъ непълненъ регистъръ отъ завършената
частъ на петгодишния планъ, но и той ни дава ясно понятие
за размѣритѣ на извършеното и на още недовършеното*.

Т. Бошнаковъ (з): Добре, но желѣзо не се яде, а хлѣбъ,
яйца, месо, производството на които въ Русия е намалѣло.

М. Станевъ (раб): Азъ ще ви кажа цифри за земе-
дѣлското производство.

Нѣкой отъ мнозинството: Съгласни ли сте да ви донеса
едно писмо отъ 28 януарий, а не само да говорите тукъ?

П. Стоевъ (раб): Това „Слово“ го пише.

М. Станевъ (раб): Г. г. народни представители! Най-
голѣма революция се върши въ селското стопанство въ
СССР, защото царскиятъ режимъ доведе селското стопан-
ство до едно невъзможно състояние. Тамъ имаше мужици,
потънали въ прахъ и тъмнина. Тѣ се вадятъ днесъ отъ
тази тъмнина, тѣ се просвѣщаватъ и направляватъ къмъ
една друга форма на стопанисване — къмъ колективната
форма.

Т. Бошнаковъ (з): Тогава бѣха ратаи на чифликчиитѣ,
а днесъ на държавата.

М. Станевъ (раб): На 1 януарий 1931 г. е имало 4.222
совхоза съ 66.5 милиона декара посѣвна площъ. На единъ
совхозъ се падатъ 16 хиляди декара. Совхозитѣ се обе-
диняватъ въ трѣстовете. Зърнениятъ трѣстъ е съ 700.000 хек-
тара земя. Бруто производство на совхозъ е било въ
1931 г. — 5 милиона тона, въ 1932 г. ще бѣде 6.5 милиона
тона, а въ 1933 г. ще бѣде 10 милиона тона.

Председателстващъ Н. Шоповъ: Г. Станевъ, изтече Ви
времето.

М. Станевъ (раб): Свършвамъ. — Финансиране. Презъ
1927/1928 г. сѣ дадени 66 милиона рубли; презъ 1928/1929 г.
сѣ дадени 185 милиона рубли; презъ 1929/1930 г. сѣ да-
дени 856 милиона рубли; презъ 1930/1931 г. сѣ дадени —
1 милиардъ и 100 милиона рубли. И като се прибавятъ
къмъ всичко това раздаденитѣ семена и химически то-
рове, като се прибави освобождението отъ данѣци, вие
ще видите, че за совхозитѣ се хвърлятъ ежегодно повече
отъ 460 милиарда български лева.

Т. Бошнаковъ (з): Вѣрно ли е това, което вчера каз-
вахте г. Рафаиловъ, че тамъ давали по 400 грама хлѣбъ?

М. Станевъ (раб): Продуктивностъ. — Презъ 1931 г. е
сѣбрано отъ совхозитѣ 40% повече отъ едноличното сто-
панство; и забележете: производственитѣ разноси сѣ на-
малени 12 пѣти.

Колхозитѣ, които твърде много ви смущаватъ, сѣщо
отбелязватъ успѣхъ. Колхозирани сѣ досега 15 милиона
стопанства съ 612 милиона декара посѣвна площъ. Срѣдно
на колхозъ се падатъ по 32 хиляди декара.

Финансиране на колхозитѣ. Презъ 1927/1928 г. съвет-
ското правителство е дало 76 милиона рубли; презъ

1928/1929 г. — 170 милиона рубли; през 1929/1930 г. — 500 милиона рубли. Дадени сж 30.000 трактори, данъчни облекчения и пр. Въ сжщност положението на колхозниците се бързо подобрява.

Тукъ вчера и завчера, два дни подъ редъ, съветското правителство и неговата стопанска система бѣше подхвърлена на една невѣрна критика.

Т. Бошнаковъ (з): Вие представител на България ли сте или на Съветска Русия?

М. Станевъ (раб): Говорѣ се тукъ цѣли часове противъ системата на Съветска Русия, а сега не можете да търпите, когато ви се говори истината. И което е много знаменателно, г-да — то е, че вие не можете да търпите, когато буржоазията отъ центъра търпи и мълчи въ този моментъ.

Т. Бошнаковъ (з): Г. Станевъ! Ние можемъ да търпимъ, но не можемъ да разберемъ, Вие представител на кого сте: на България или на Съветска Русия?

П. Стоевъ (раб): На работническата класа.

Т. Бошнаковъ (з): Когато се говори за Съветска Русия, най-много скачатъ.

М. Станевъ (раб): Съ машинитѣ, семената, тороветѣ и данъчнитѣ облекчения съветското правителство дава за колхозитѣ всичко около 4.700.000.000 рубли, или 350 милиарда лева. 35% отъ селянитѣ не плащатъ никакъвъ данъкъ.

Н. Гавриловъ (нац. л.): Г. председателю! Тукъ България ли е или Съветска Русия? Това е демагогия!

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Г. Станевъ! Изтече Ви времето. Завършете.

М. Станевъ (раб): Свършвамъ.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Давамъ Ви най-много още петъ минути.

Нѣкой отъ работницитѣ: Нетърпеливи сж потурнацитѣ.

Н. Гавриловъ (нац. л.): Нетърпеливи сте вие, рускитѣ агенти.

М. Станевъ (раб): Г. г. народни представители! Въ този моментъ, когато говоримъ за изходъ отъ кризата, за дребнитѣ съществувания и земеделскитѣ стопанства, ние ще трѣбва да ви посочимъ единствения изходъ отъ кризата: преминаване отъ частно-капиталистическата система къмъ колективистическата система, къмъ колективното обработване на земята — до което положение дойде великиятъ руски работнически и селски народъ постепенно, бавно, нѣма да го откажемъ, защото голѣмитѣ събития, голѣмитѣ реформи, голѣмитѣ пертурбации, създаването на нови системи не става тъй бързо, не става по права линия.

Т. Бошнаковъ (з): Ха така, признай!

М. Станевъ (раб): Въ Русия може да има грѣшки, нѣкъде може да се направятъ грѣшки, но съветскиятъ печатъ е откритъ и всѣка грѣшка на колхози или совхози се изнася веднага въ печата, критикува се отъ всички страни и се взематъ всички мѣрки, за да бждатъ премахнати забелязанитѣ дефекти. И вие, когато вземете да четете руски вестници, ще намѣрите тази самокритика, която мислящиятъ, работящиятъ и творящиятъ работникъ въ СССР изнася за себе си и за своитѣ другари за премахването на дефектитѣ и за установяването на действително социалистическото общество. (Ржкоплѣскания отъ работницитѣ) Въ такъвъ смисълъ се разбира тази самокритика, която се върши тамъ. А вие го обърнахте тукъ на спортъ отъ всички страни.

Разглежда се законопроектътъ за подпомагане на земеделска-стопанинъ или пъкъ настоящиятъ законопроектъ за облекчение на длъжницитѣ, става единъ отъ Демократическия говоръ и часъ и половина ви говори за положението въ Русия съ изопачени факти, съ невѣрни данни, за да подпомогне постигането на вашата целъ: отбиването на работническитѣ маси отъ тѣхния пътъ на борба за освобождение.

П. Стоевъ (раб): И да го подготвятъ за антисъветска война.

М. Станевъ (раб): Трѣбва да подчертаемъ и сега, че изходътъ е този, който ви посочваме ние. Понеже въ този моментъ буржоазно-капиталистическата система агонизира и нейното агонизиране се отразява извънредно зле върху трудящитѣ се маси и върху работническата класа, ние казваме, че за да може да се премине по-безболезнено къмъ новия свѣтъ, къмъ новото общество, къмъ новата стопанска система, трѣбва да станатъ и могатъ да станатъ известни облекчения, ...

Т. Бошнаковъ (з): По какъвъ начинъ?

М. Станевъ (раб): ... като се премахнатъ задълженията на всички стопани-работници съ доходъ до 60.000 л. годишно.

Т. Бошнаковъ (з): Съ законъ ли ще направите това?

М. Станевъ (раб): Съ законъ ще го направимъ.

Т. Бошнаковъ (з): Ха, така!

М. Станевъ (раб): Но вие нѣма да го направите. (Възражения отъ мнозинството)

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Моля, оставете го да завърши.

М. Станевъ (раб): Свършвамъ. — Отъ друга страна, вие ще трѣбва да премахнете данъчнитѣ тежести, защото тѣ сж легнали върху гърба на трудящитѣ се маси. Трѣбва да дадете еднократна помощъ на бедствуващитѣ маси, за да могатъ да излѣзатъ отъ кризата. По-нататъкъ, ще трѣбва да промѣните вашата митническа система, да премахнете вноснитѣ мита, защото само по този пътъ ще се свиятъ, тъй да се каже, ножицитѣ между ценитѣ на земеделскитѣ продукти и ценитѣ на индустриалнитѣ произведения.

Работническата класа, пролетарската класа се бори и ще извоюва подобрение на своето положение: увеличение на надницитѣ, намаление на работния день, както е въ СССР (Възражения отъ мнозинството), за да може тя наистина да премине по-леко, по пътя на изпитнитѣ въ буржоазното общество, къмъ новото общество и да достигне свѣтлата точка на своето развитие, която историята ѝ е предначертала.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Моля, свършете!

М. Станевъ (раб): Г. г. народни представители! Ние заявяваме, че този законопроектъ, така както е създаденъ, е единъ палиативъ, че той нѣма да отбие народнитѣ маси отъ тѣхния пътъ на борба, че напротивъ, все повече и повече селото и градскиятъ пролетариатъ, подъ ржководството на Работническия селско-трудовъ блокъ, ще вървятъ отъ победа къмъ победа до окончателното свое освобождение. (Ржкоплѣскания отъ работницитѣ)

Председателствуващъ Н. Шоповъ: (Звъни) Г-да! Изказаха се вече всички парламентарни групи, освенъ групитѣ на Социалдемократическата партия и на Националлибералната-обединена партия.

Има думата народниятъ представител г. Стефанъ Дойчиновъ.

С. Дойчиновъ (нац. л. о): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Днешното правителство, вземайки поводъ отъ безспорно съществуващата стопанска и икономическа криза, чрезъ своитѣ министри на земеделството и на правосъдието внася два законопроекта за облекчение положението на длъжницитѣ, като счита, че тая криза, която днесъ съществува ... (Шумъ)

Председателствуващъ Н. Шоповъ: (Звъни) Моля, г-да!

С. Дойчиновъ (нац. л. о): Въдворете тишина, г. председателю!

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Говорете.

С. Дойчиновъ (нац. л. о): На праздни банки ли да говоря? Въдворете поне тишина.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Какво да права? Това сж народни представители. Моля, г-да, г. Дойчиновъ моли за по-голѣма тишина.

С. Дойчиновъ (нац. л. о): Не Дойчиновъ, а председателството моли.

Като счита, че тая криза, която днесъ съществува, най-чувствително е засегнала длъжниците и че тѣ се нуждаятъ най-много отъ облекчение посредствомъ намѣсата на държавата, днешното правителство постави на разглеждане тукъ, въ Народното събрание, два законопроекта: законопроекта за подпомагане земеделѣца-стопанинъ и тоя, по който азъ сега говоря — законопроекта за облекчение на длъжниците.

Въпросътъ, който се слага и който трѣбва да бѣде разгледанъ и обясненъ, както се обясни отъ всички преговоривши оратори, е: наистина ли размитѣ на стопанската криза сѫ толкозъ голямѣ, щото налагатъ една неминуема намѣса отъ страна на държавата въ частноправни отношения между гражданитѣ и то намѣса въ полза само на една категория граждани за смѣтка на други? Много отъ ораторитѣ излѣзоха съ цифри за задълженията на длъжниците и за вземанията на кредиторитѣ — акционерни банки, популярни банки, Българската земеделска банка и пр. — и изтъкнаха, че длъжниците не сѫ въ състояние да погасяватъ своитѣ задължения поради тѣхнитѣ голямѣ размитѣ. При това положение, естествено е, че длъжниците, съставлявайки голяма частъ отъ българския народъ, се нуждаятъ отъ облекчение, което да имъ се даде отъ законодателното тѣло на държавата.

Безспорно, и ние смѣтаме, че съществува криза и че тази криза е чувствителна, но също така ние смѣтаме, че тази криза не е частична, че тя не съществува само за отдѣлни съсловия, или само за нѣкои категории хора. Тази криза обема изцѣло всички съсловия и класи, въобще всички обществени слоеве. Ако, следователно, кризата е едно общо явление, което обхваща всичкитѣ съсловия на държавата, тогава се явява въпросътъ: можемъ ли ние при туй положение, и трѣбва ли на базата на разстроено икономическо равновесие — както поддържа г. Петковъ — да дойдемъ да цѣримъ тази криза, като облекчаваме положението само на една класа, само на едно съсловие, само на една частъ отъ българския народъ, наречена длъжници, за смѣтка на останалитѣ съсловия, когато тѣ всички сѫ подъ гнета на едно и също стопанско явление, на една и съща криза?

Отговорътъ на този въпросъ, г-да — ако искаме правилно да разсъждаваме — трѣбва да бѣде единъ: Народното събрание, при разрешаването на този въпросъ, не може да излѣзе отъ разстроено икономическо равновесие въ стопанския животъ, защото всички страдатъ и всички сѫ засегнати. Но едно възражение веднага следъ туй може да ми се направи, и то е следното: вѣрно е, че, ако нѣма едно потънало съсловие при друго облагодетелствувано, че ако едното съсловие не доминира надъ другото съ своитѣ богатства, а другото съ своята сиромашия, то поне, вследствие падането ценитѣ на земеделскитѣ произведения и вследствие липсата на пари на пазара, тази криза по-чувствително засѣга едни, а по-малко други. И на базата на туй, че колективитетътъ, въ лицето на цѣлъ народъ, ще трѣбва да подпомогне оная частъ отъ него, която повече страда, казватъ: ще подпомогнемъ чувствително нуждающитѣ се.

Този мотивъ, г. г. народни представители, безспорно, оправдава една такава намѣса на държавата въ частноправни отношения на гражданитѣ. Но азъ смѣтамъ, и отъ името на нашата група заявявамъ, че въпросътъ за тая криза щѣше да се разреши много по-добре, по-правилно, по-умѣстно и рационално, въистото сѫ два закона, сѫ единъ и същъ законъ, добре прецененъ, добре редактиранъ, обхващащъ всички съсловия, сѫ известенъ превесъ въ мѣрkitѣ за по-нуждающитѣ се. Защото, г. г. народни представители, при наличността на тия два законопроекта, които преследватъ почти една и съща целъ, вие констатираше и сте констатирали, че, безспорно, съществуватъ известни противоречия, че тия два законопроекта, нераздѣлени нито по цели, нито по основни положения, нито по принципи, сѫ раздѣлени по обекта, раздѣлени сѫ по това, на кого ще помагатъ. И г. Гичевъ, като министъръ на земеделѣнието, съ своя законопроектъ като че ли се класира, тъй да се каже, за единъ селски министъръ, а г. Върбенковъ, съ своя законопроектъ пъкъ, като че ли излиза съ друго — да подпомогне останалитѣ части отъ българския народъ. Азъ смѣтамъ, че и единиятъ, и другиятъ министри сѫ частъ отъ правителството, че правителството е правителство на българския народъ, недѣлимъ, единенъ, безъ разлика на класи и съсловия и неговиятъ законодателенъ актъ, неговата законодателна дейность трѣбваше да бѣде олицетворена въ единъ законопроектъ съобразно съ нуждитѣ на тоя моментъ, като изхожда отъ положението, че кризата е обща и така трѣбва

да се цѣри. Това трѣбваше да стане. Тия два законопроекта не биваше да бѣдатъ отдѣлни единъ отъ другъ и по съображения на рационалность.

П. Чорбалжиевъ (д): (Възражая нѣщо)

С. Дойчиновъ (нац. л. о): Вие, преди всичко, не сте чули, какво приказвамъ и не бива да се обаждате съ влизането си. Това е едно гледище, което сте длъжни да уважавате, пъкъ каквото щете правете.

П. Чорбалжиевъ (д): Де сѫ вашитѣ, които да Ви уважаватъ?

С. Дойчиновъ (нац. л. о): Де е болшинството, което законодателствува? За нашата група достатъчно е единъ да изрази мнението ѝ.

С. Ризовъ (з): Нашитѣ сѫ въ комисия, а вашитѣ кѣде сѫ?

Д-ръ Х. Георгиевъ (нац. л. о): Тѣзи, които управляватъ, тѣ трѣбва да правятъ кворумъ. Ние не управляваме. Парламентътъ е вашъ.

С. Ризовъ (з): Вашата група трѣбва да бѣде тукъ, да уважава своя ораторъ.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: (Звъни)

С. Дойчиновъ (нац. л. о): За мене е безразлично, г. г. народни представители, дали цѣлиятъ Парламентъ ще ме слуша, или не. Азъ представлявамъ мнението на една парламентарна група; ще го изразя, то ще се отбележи въ дневницитѣ на Народното събрание. А ако Народното събрание, пренебрегвайки своя дългъ, е опразднило банкитѣ, съ това то се порицава само за себе си.

С. Ризовъ (з): Нашитѣ сѫ въ комисия, а вашитѣ кѣде сѫ? Вашитѣ не те уважаватъ, затуй ги нѣма.

С. Дойчиновъ (нац. л. о): Може и така да е, но тѣ достатъчно сѫ ме уважили, за да ме представятъ тукъ да изразя тѣхното мнение. — Тѣй че, г. г. народни представители, на въпроса, трѣбваше ли да съществуватъ тия два законопроекта поотдѣлно, азъ отговарямъ: по мнението на нашата парламентарна група и споредъ нашето партийно гледище, тия два законопроекта, които очертаватъ една тенденция на раздѣление на българския народъ на две отдѣлни съсловия — едно класирани непотрѣбно и противоконституционно, противоправно — сѫ излишни, тѣ трѣбва да се слѣятъ въ единъ. И азъ смѣтамъ, че понеже и двата законопроекта не сѫ станали закони, не е късно и сега отъ тѣзи два законопроекта, въ дветѣ комисии — тая по Министерството на правосъдието и оная по Министерството на земеделѣнието — събрани въ едно, да се изработи единъ цѣлостенъ, системенъ законъ, съ опредѣлени цели, разбира се, и като се смѣта, че тоя законъ, като изразъ на изключителнитѣ времена, изразъ на едно преходно положение, трѣбва да има само сила на преходенъ, на времененъ законъ, но не и на единъ постояненъ законъ, такъвъ, какъвто въ нормални времена не може да се търпи, тъй като не е въ хармония, въ съгласие съ останалото законодателство въ България.

Нѣкои отъ г. г. ораторитѣ, безспорно, търсятъ да оправдаятъ съществуването на тия два законопроекта съ икономическата криза и се спиратъ и търсятъ причинитѣ на тая криза, отъ кѣде сѫ и отъ що сѫ. Едни посочватъ като причина на кризата намаляната консомативна способность на населението поради това, че липсватъ нуждитѣ сръдства, нуждитѣ пари, за да могатъ да се набавятъ нуждитѣ продукти. Естествено е, че когато при едно нормално производство консомативната и намаляна поради липса на сръдства, консомативната способность на населението не ще отговаря на нуждитѣ на производството. Други обясняватъ пъкъ, че народътъ не е платежоспособенъ и че тази консомативна неспособность се дължи на поевтиняването на земеделскитѣ произведения. Безспорно е, г. г. народни представители, че и единитѣ, и другитѣ иматъ право. Поставенъ този въпросъ на разрешение въ цѣла Европа, вие нѣма да намѣрите двама капациети-икономисти, които, като търсятъ причинитѣ на свѣтовната криза, частъ отъ която е и нашата, да бѣдатъ на едно и също мнение по тия причини. Защо? Заради туй, защото стопанския животъ, въ връзка съ гражданско-правнитѣ отношения, е тѣй сложенъ, такъвъ голямъ лабиринтъ представлява отъ себе си, че едната причина ражда друга, втората — трета, третата — четвърта и се

явява една комбинация от причини, на които основният мотив не може да се намъри. А при туй положение, обяснимо е въздържането на голъмитъ държави при лъкуването на кризата и до известна степен то е оправдано заради туй, защото тѣ казватъ, отдавайки времененъ характеръ на тая криза, че държавата трѣбва да бѣде въ едно наблюдателно положение, че тя трѣбва да следи тия правни отношения само до толкова, до колкото тѣ наистина не биха нарушили икономическото равновесие, за да поставятъ една класа подъ *existenz-minimum* а на нейното съществуване, а друга да се качи на гърба ѝ и да се облагодетелствува. И ние виждаме само въ малкитъ държави, каквато е Ромъния, каквато сме и ние, да се правятъ частни опити, да се лъкува тая криза чрезъ рѣзване — както иска г. Стефанъ Петковъ — или чрезъ закони, каквито сѣ тѣзи, съ които се цели да се подобри положението на едни за смѣтка на други.

Азъ смѣтамъ, г. г. народни представители, че така, както сѣ сложени законопроектитъ, на тия начала, на които тѣ стоятъ, ние не можемъ да поддържаме, че действително тукъ е запазено икономическото равновесие, което мечтаемъ да постигнемъ съ тия законопроекти. Напротивъ, икономическото равновесие, което трѣбва да бѣде целъ и задача на държавата, чрезъ тия законопроекти се нарушава поради това, че едниятъ трѣбва да бѣдатъ подкрепени за смѣтка на другитъ, че длъжницитъ трѣбва да бѣдатъ облагодетелствувани за смѣтка на сръдствата на кредиторитъ.

Но, изхождайки отъ положението, че държавата, безспорно, има и дългъ, и право, като констатира нуждаещи се нейни подданици, да поиска да се намъси — да имъ подпомогне, за да може тая криза да мине по-сносно по тѣхнитъ гърбове. Ние отъ това гледище, отъ тия съображения нѣма да прѣчимъ, нѣма да поискаме да прѣчимъ на гласуването единъ законъ, който би подпомогналъ. Но ние предварително сме убедени, изхождайки отъ тия мотиви, които казахъ, че законътъ нѣма да даде очакванитъ отъ правителството резултати. Защо? Заради туй, защото нито кредиторитъ, които съ своитъ сръдства сѣ подпомогнали длъжницитъ, по силата на единъ законъ, продуктуванъ отъ тѣхната свободна воля, по силата на сключени одѣлки, сѣ виновни за тая криза, нито пъкъ длъжницитъ отъ своя страна, ако сѣ въ дадена неустойка за неплащане, може сѣщо така да бѣдатъ виновни. И погрѣшенъ е възгледътъ на всички ония г. г. народни представители, които тукъ, излизайки да подкрепятъ законопроекта, хвърляха вина за тая криза изцѣло, изключително само върху кредиторитъ. Тѣ като че ли обръщаха внимание, че тукъ има едни кредитори — подъ понятието кредиторъ разбираха жестокъ човѣкъ, лихваръ човѣкъ, човѣкъ, който е готовъ да обере своя длъжникъ — едни кредитори, казвамъ, които не заслужаватъ милостъта на държавата и трѣбва да бѣдатъ афоресани, трѣбва да бѣдатъ наказани отъ нея, ...

Единъ отъ земледѣлцитъ: Има и такива.

С. Дойчиновъ (нац. л. о.): ... и понеже друго наказание нѣма, ние ще намалимъ тѣхнитъ вземания, ще намалимъ тѣхнитъ сръдства — съ това ще имъ наложимъ наказание. Така презюмиратъ хората на правовата мисълъ, че държавата има право да се грижи еднакво за всички и че не може едни да бѣдатъ поставени спрямо други като победители къмъ победени.

Но, г. г. народни представители, когато е въпросъ за кредитиране, явява се единъ другъ въпросъ: кой е кредиторъ и на кого е кредиторъ? Мнозина мислятъ, че въ стопанската областъ ...

Сѣщиятъ земледѣлецъ: И какъвъ е кредиторътъ.

С. Дойчиновъ (нац. л. о.): Така, и какъвъ е кредиторътъ. — Мнозина мислятъ, че въ стопанската областъ кредиторъ може да бѣде само лихваръ, кредиторъ може да бѣде само банка, която разполага съ пари и пр. Това е едно заблуждение. Всѣки членъ на народното стопанство, всѣки членъ на държавата е еднакво и кредиторъ на останалитъ, еднакво е и длъжникъ по отношение на тѣхъ. Вземете сложнитъ отношения на народното стопанство, съпоставете ги съ гражданскитъ отношения и вие ще дойдете до сѣщото убеждение. Искате ли примѣри, г-да? Вие се стремите тукъ съ закона на г. Гичева да подпомогнете производителното население. Но кои сѣ производители? Безспорно, вие предпочитате да смѣтате за производител само земледѣлца. И азъ съмъ на това мнение — че България, поради своя земледѣлски характеръ преимушествено, има голъмъ дългъ по отношение подпомагането и закрепването земледѣлското производство. Но

когато ние смѣтаме всички земледѣлци за длъжници и искаме да ги подпомогнемъ съ съкращение на тѣхнитъ задължения, макаръ и въ размѣръ на 30%, при дадени условия на закона, мислите ли вие, че, помагайки имъ отъ една страна, не ги увреждате същевременно отъ друга? Тѣй е! Защо? Защото и земледѣлцитъ сѣ еднакво кредитори въ стопанския животъ на останалитъ съсловия. Единъ примѣръ. Производителъ ли е единъ даденъ лозаръ? Да, производителъ е. Лозарътъ произвежда грозде, произвежда вино. Той ще отнесе своето грозде, своето вино на пазара, ще го продаде на прекупчикъ, за да го продава. Той може да му го даде не въ брой, а на почекъ. Той по отношението тоя човѣкъ е единъ кредиторъ. И този човѣкъ, който продава неговитъ произведения, прекупчикътъ, е неговъ длъжникъ. Или пъкъ да взема да ви посоча другъ примѣръ, за да поясня мисълта си. Лозарътъ има вино, продава го на кръчмаря, а кръчмарятъ го продава на своитъ клиенти, на консоматоритъ. Обикновеното понятие за кръчмаря е, че той е единъ кождеръ, че той е човѣкъ, който не може да се покровителствува. Е добре, въ сѣщностъ, кръчмарътъ е длъжникъ по отношение производителя, когото ние искаме да се облагодетелствуваме. Ако производителътъ е длъжникъ къмъ единъ човѣкъ, отъ когото е взелъ пари съ лихва или безъ лихва, за да се улесни, или пъкъ е получилъ сѣчива и пр., по отношение на него е длъжникъ самия тоя кръчмар, когото смѣтаме за кождеръ и който, поради понятието, което имаме за него, остава извънъ покровителството на тоя законъ.

Ц. Бръшляновъ (д. сг): На много хора това, което ще имъ даде Гичевиятъ законъ, ще имъ го вземе Върбеновиятъ!

С. Дойчиновъ (нац. л. о.): Това е вѣрно. Е добре, когато ще дадете право на тоя производителъ да намали дълговетъ си съ 30%, вие ще го ошетите чрезъ даване на кръчмаря покровителство, каквото, споредъ мене, не можете да не дадете и на тоя човѣкъ, защото, ако тоя кръчмаръ го изключите отъ покровителството на закона за закрила на земледѣлца-стопанинъ, ще го включите въ покровителство на настоящия законопроектъ. И така е. Значи отъ този законопроектъ ще бѣдатъ засегнати всички.

Ами да ви посоча другъ единъ примѣръ отъ живота. Ето, предъ очитъ ви се намира едно отъ най-близкитъ села — с. Своге. Свидетелъ съмъ, че ежедневно единъ беденъ човѣкъ шестъ пѣти на денъ идва въ София и се връща въ Своге, за да си вземе продукти отъ единъ голъмъ ангростистъ-бакалинъ на кредитъ и да ги занесе въ Своге, за да ги продаде на мѣстното население съ 15% печалба. Значи ангростистътъ е кредиторъ на него, а той е кредиторъ на населението въ Своге. По силата на тоя законопроектъ, на тоя беденъ човѣкъ, който съ трудъ, съ тичане, съ всичко изкарва прехраната си, който дава стоки на кредитъ на консоматоритъ, на неговитъ собствени мющери — защото и въ тая областъ има една конкуренция — на тоя, казвамъ, човѣкъ неговитъ мющери прекарсно могатъ да му кажатъ: по силата на закона не ти плащаме, искаме съгласие, искаме конкордатъ, искаме сѣдебна ликвидация, дай ни 30% или пъкъ 40% отстъпка, по спогодба, ще ти отбиемъ отъ задължението си и т. н. Кажете ми, г. г. народни представители, по силата на коя човѣшка, на коя обществена справедливостъ, на кой общественъ моралъ ще оправдаете това нѣщо: да оставимъ единъ човѣкъ, който е поставенъ, поради нуждата да се прехранва, въ положение на нещастенъ кредиторъ, да бѣде обранъ по този начинъ отъ други, когато никой не ги е накаралъ съ сила да купуватъ отъ него, нито той е причина за днешната криза?

Е добре, г. г. народни представители, искате ли още примѣри? Тръгнете по сѣщия пѣтъ, навлѣзте въ всички гражданскоправни отношения и ще видите, че онова съдържание, което се влага тукъ отъ нѣкои народни представители, оратори, въ понятието кредиторъ, и то съ голъмо озлобление, е погрѣшно. Въ стопанската областъ, безспорно, всѣка личностъ, всѣки дѣецъ е еднакво и кредиторъ, и длъжникъ — тѣй е сложна проблемата на стопанския животъ! Защо не се помисли, когато се правѣха обещания налѣво и надѣсно, по градове и по села, че ще намаляваме задълженията на този или на онзи? Азъ мисля, че вие еднакво облекчавате и еднакво отегчавате стопанитъ. И ако поставите на баланса, на везнитъ тоя резултатъ, който очаквате, ще видите, че вие абсолютно нищо положително нѣма да постигнете. И, право погледнато, тия законопроекти, наистина — да не ги нарека съ грубата дума палиативи, защото, безспорно, уважавамъ желанието на г. г. министритъ и на правителството да направятъ нѣщо добро — нѣма да дадатъ чувствителенъ резултатъ за дѣ-

куване на стопанското положение у насъ и особено за облекчаване на длъжниците. Кой ще се възползува отъ тѣхъ? Азъ ще ви отговоря откровенно и ще ви моля да ме извините за откровенността ми. Всички наддавахме въ демагогията, но налага се и откровеностъ. Ще се възползуватъ не порядъчните граждани, попаднали въ положението на кредитори или длъжници, вследствие на гражданско-правни и стопански отношения, а истинските батаци и мързеливци, които цѣль день бездействуватъ, търкалятъ се по кръчмитъ и правятъ политика, докато въ края на краищата, за туй или за онуй, докарватъ отъ нѣкъде кредитъ и се възползуватъ. И сега пакъ такива ще се възползуватъ отъ този законопроектъ. Да не ставамъ страшенъ и лошъ пророкъ, но ще видите, че дѣлата, които ще се заредятъ сега за искане на отсрочка по законопроекта на г. Гичева за подпомагане на земледѣлцитъ, както и по този законопроектъ, нѣма да се завеждатъ отъ хората на морала и на реда. Тѣзи хора ще гледатъ всѣкакъ сами да уреждатъ работитъ си, защото иматъ правна съвѣсть, наложена и продиктувана имъ отъ общественния моралъ, отъ стопанскитъ правоотношения. Въ сѣдилището ще отидатъ само онѣзи, които искатъ да се отърсятъ отъ борчоветъ, които сѣмъ правила, безъ да държатъ смѣтка, че трѣбва да ги плащатъ.

Вие виждате, г. г. народни представители, изхождайки отъ това положение, че нѣма да има резултатъ и че, вмѣсто да подпомогнете онази класа, която наистина е основата на нашия държавенъ строй — срѣднитъ съсловия — съ тѣзи законопроекти, може би, безъ да искате, ще внесете едно разстройство на обществения моралъ, безъ каквото, обаче, не може да съществува една политически организирана държава и единството на народа. Азъ предвиждамъ, че послѣдствията отъ приложението на тия законопроекти ще бѣдатъ много тежки. Бихме могли да се надѣваме, че ще може да се получи поне известно подобрене, ако се даде възможностъ да не прибѣгватъ хората къмъ съдебна ликвидация, а да уреждатъ дълговетъ си доброволно. Ние нѣма да попрѣчимъ на правителството да върви по своя пѣтъ, но, изпълнявайки своя дългъ, като народенъ представителъ, азъ обръщамъ вниманието ви върху всички тѣзи послѣдствия и пожелавамъ, щото особено комиситъ по министерствата на земледѣлието и на правосѣдието да бѣдатъ много внимателни при редактирането на текстветъ. Вмѣсто да отиватъ къмъ голѣмо разширение или къмъ голѣмо стѣснение, нека държатъ една линия на умѣреностъ, едно умѣрено поведение, съ което да се запази тѣй нареченото икономическо равновесие въ стопанския животъ. Безъ това нѣщо ще се направи една лоша услуга.

Чувамъ тукъ да се говори, че комисията по Министерството на земледѣлието правила голѣми разширения въ законопроекта на г. Гичевъ и се дошло почти до положението, че се имало намѣрението да се заличи всичко съ единъ сюнгеръ, както правятъ нѣкои демагози и агитатори. „Колко дължите сега?“ — „100 л.“ — „Колко ви намалява правителството?“ — „30 л.“ — „Гледайте насъ; ето какво ще ви дадемъ“, и хъртъ съ сюнгера — ще заличимъ всичко! Намѣрете, г. г. народни представители, разумъ въ тая работа, помислете върху нея и ще видите, че, вследствие на това разширение на законопроекта, по примѣра на такива агитатори, вървимъ къмъ разложение, което, може би, другаде се желае и се посрѣща съ потриване на рѣце, но отъ което ние, строителитъ на една държава, каквато е днешната, съ днешнитъ ѝ установени форми, трѣбва да се пазимъ.

Азъ не съмъ съгласенъ съ ония приятели, които мислятъ, че днешниятъ капиталистически строй е единствено виновенъ за кризата, за лошото положение, което се яви отъ войнитъ насамъ.

И. Драгойски (д): Има и обективни причини, но до голѣма степенъ сѣ виновни управницитъ.

С. Дойчиновъ (нац. л. о): Може да има грѣшки, но грѣшката никога не докарва такова разстройство въ стопанския животъ на единъ народъ. Това го запомнете! Защото едно е да упрѣквашъ единъ управникъ въ дадени грѣшки, сторени въ линията на неговата политика, друго е да създавате едно правило, което да измѣня голѣмитъ комплекси на отношенията на гражданитъ и да ги насочва въ друга посока.

И тая теза, която се е поддържала и която слушамъ тукъ: не, ние не сме виновни, вие предшественицитъ сѣ виновни, а тѣ да казватъ отъ своя страна: „не, нашитъ предшественици сѣ виновни“, трѣбва да я оставите понастрана.

С. Ризовъ (з): Все пакъ сѣ виновни.

С. Дойчиновъ (нац. л. о): Нѣщо повече: ако се говори за една виновностъ лична, субективна, като резултатъ на една неправилно водена политика, азъ не зная дали и ония приятели, които сѣ голѣми крепители на тѣй нареченото стопанство на базата на кооператизма, ще сѣ въ правия пѣтъ. Помислете по-добре, защото кооператизмътъ води следъ себе си единъ бюрократизмъ, който никой пѣтъ не е приятель на едно солидно и етично производство, макаръ че има едно увлечение да вървимъ по този пѣтъ и да смѣтаме, че тукъ ни е спасението.

Това е, може би наистина, изразъ на едни нови начини въ живота, но не всичко, което виждатъ очитъ, може да го стигнатъ краката. Има условия, които спѣватъ, и за тия условия трѣбва да се държи смѣтка.

Ето защо азъ давамъ следния отговоръ: грѣшкитъ на единъ политикъ, когато сѣ основни, когато сѣ направени съ цель да промѣнятъ системата на едно производство и на едни граждански правоотношения, тогава може да бѣдатъ фатални, но случайнитъ грѣшки не сѣ решаватъ за разстройството на единъ животъ, какъвто е днешниятъ — причинитъ за това сѣ по-дълбоки.

Думата ми е, че ония, които мислятъ, че капиталистическиятъ строй самъ по себе си е виновенъ, не сѣ прави. Това може да бѣде тѣхна идея, но то не е правило. Азъ, безъ да влизамъ въ теоритически разсѣждения, бихъ имъ отговорилъ съ единъ въпросъ. Това сѣщото капиталистическо производство, тази сѣщата система на граждански и на стопански правоотношения не бѣше ли и до преди войнитъ? Сѣщото това капиталистическо стопанство не даде ли единъ цвѣтущъ животъ на народитъ, не даде ли една великолепна еволюция, не даде ли една цивилизация такава, каквато, действително, очертава човѣчеството като високо културно? Защо тогава ще винимъ самата система? Ние трѣбва да търсимъ причинитъ за тая вина другаде.

По тия въпроси — казахъ ви — безспорно е, че нѣма да намѣрите двама души голѣми икономисти не само въ цѣла Европа, но и въ цѣлия свѣтъ, на едно и сѣщо мнение, поради сложността, поради голѣмия комплексъ на причинитъ, които ги предизвикватъ. Но едно е важно: безспорно, разстройството си води причината отъ голѣмия трусъ, който се предизвиква отъ катаклизмитъ въ отношенията на хората, поради лошитъ срѣдства за изцѣряване на тия послѣдствия, усвоени, тѣй да се каже, по пѣтя на бюрократическия редъ и на отдаване прѣкомѣрно голѣмо значение на намѣсата на държавата въ стопанско-правнитъ отношения. Мнозина смѣтатъ, че частната инициатива въ стопанския животъ почти трѣбва да изчезне, че трѣбва да вървимъ къмъ кооператизма. Мнозина смѣтатъ, че е настанала вече ерата да се трѣгне по пѣтя — отъ демократизмъ къмъ социализмъ. Азъ смѣтамъ, че едно пресилено значение се отдава на тоя възгледъ, че държавата е всемогща и силна и въ стопанската областъ, че тя може да разреши всички отношения и да достигне дотамъ, щото да нарежда, кога единъ човѣкъ сутринъ да става, кога да се облича, кога да яде, кога да пие, кога какво да прави и т. н.

Тия работи, г. г. народни представители, чертаятъ една система на етатизмъ, но тоя етатизмъ не е спасителенъ. И мене ми се струва, че ако вървимъ по този пѣтъ, ще развратимъ не само нашия народъ, но всички онѣзи, които сѣ усвоили политиката на етатизма, и ще докараме положението дотамъ, щото самата държава въ очитъ на своя народъ да се обезличи, да се характеризира като немогща и некадърна да разреши обществения проблемъ и задачитъ си.

С. Ризовъ (з): И обратното: ако не се приспособяваме къмъ новото време, ще държимъ старитъ пѣтища, което е рисковано.

С. Дойчиновъ (нац. л. о): Оставете ме, моля, да говоря. Кое е туй ново време, кажете ми съ какво се характеризира то?

С. Ризовъ (з): Вие го виждате, но не искате да го кажете. Сегашното време не е онова, което бѣше преди войнитъ.

С. Дойчиновъ (нац. л. о): Значи, това е опасното време и съ огледъ на него трѣбва добре да се преценяватъ условията и послѣдствията.

С. Ризовъ (з): Именно: трѣбва да се предпазимъ отъ опасното време. Трѣбва да се взематъ мѣрки, за да се запазимъ и ние, и вие.

Ц. Бръшляновъ (д. сг): Всичко е мърката.

С. Дойчиновъ (нац. л. о): Така че, г. г. народни представители, макаръ да вземаме мърки за лъкуването на тая болест, нека не се самооболцаваме, че ние я изцърпваме. Можемъ да отговоримъ на известни мечти, на известни желаниа за момента, но не дадатъ ли резултати, разочароватъ ли се надеждитъ на населението, ние не само че ще понесемъ отговорност, като хора незръпни, когато сме разрешавали тия въпроси, но тоя упрѣкъ може да надминемъ нашитъ глави и да засегне главата на държавата. Въ тази областъ трѣбва да бждемъ много внимателни. Азъ говоря чистосърдечно, при дълбокото убеждение, че действително това е едно положение, за което всички народни представители, безъ разлика на партия, дали ще бждатъ отъ дѣсницата, отъ центъра или отъ лѣвицата, трѣбва да си отварятъ очитъ и да мислятъ.

К. Краевъ (з): Много късно сте се сътили да мислите и да говорите на тая тема.

С. Ризовъ (з): Трѣбва да се действува.

С. Дойчиновъ (нац. л. о): Добре, да действуваме, азъ съмъ съгласенъ.

С. Ризовъ (з): Въ рамкитъ на възможността.

С. Дойчиновъ (нац. л. о): Г. г. народни представители! Прави се бележка за последствията.

К. Краевъ (з): Кжде бѣхте, като управлявахте 8 години?

С. Дойчиновъ (нац. л. о): Остави тия работи, ти не ги разбирашъ, недей се бърка въ областта на стопанския животъ.

М. Бойчиновъ (д. сг): До 1929 г. не бѣше зле положението. Алтъш-вершигътъ вървѣше и ценитъ бѣха добри. Хайде да се върнемъ на 1929 г.! Всички бѣха доволни тогава.

К. Краевъ (з): Да се върнемъ на 1923 г.

С. Ризовъ (з): Азъ казвамъ да се върнемъ на 1912 г.

С. Дойчиновъ (нац. л. о): Г. г. народни представители! Прави се една бележка — и се прави, безспорно, отъ нѣкои по-загрижени оратори тукъ и то, за честъ на мнозинството, изходящи отъ него — че съ тия законопроекти, така както се слага въпросътъ за рѣзането на дълговетъ, ние поставяме въ едно лошо положение самитъ длъжници — не, а цѣлия български народъ и че край сухото можемъ да изгоримъ и суровото; че ние посѣгаме на кредитъ и то на личния кредитъ, разколебаваме най-ценното въ отношенията на гражданитъ — личното довѣрие помежду имъ! Личниятъ кредитъ ще бжде убитъ, а пъкъ кредитътъ срещу недвижими имоти — ако мога да го нарека вещенъ кредитъ, нѣщо, което не е правилно — безспорно, ще бжде изчерпанъ съ гаранцитъ, които се предвижда въ законопроекта да се даватъ. Тогава какво ще стане съ ония хора, които сѣ задлъжнѣли, които ние съ законъ обявихме за хора неплатежеспособни и за хора, на които вече не трѣбва да се дава вѣра, че ще могатъ да плащатъ? Тия хора съ днешнитъ си дългове изчерпватъ своята кредитоспособностъ. Въ бждеще кой ще имъ даде пари? Ако отидатъ при частенъ човѣкъ, съ право той ще имъ каже: „И да имамъ пари, не ви ги давамъ“. Защо? Защото паритъ, по разбиранията на хората, които поддържатъ днешния строй, които поддържатъ неприкосновеността на частната собственостъ, сѣ капитализиранъ трудъ на тѣхния носител, на човѣка. И когато вие започвате да се лиши той, макаръ и съ частъ, отъ този капитализиранъ трудъ, вие, безспорно, го ощетявате и той съ право ще ви каже: „Гдето ще ги дамъ да ги ядете вие, азъ ще си ги ямъ съ моитъ деца, защото законътъ не ми позволява да получа приходитъ отъ моитъ пари, отъ моя капитализиранъ трудъ“. Тогава какво ще направите съ длъжницитъ? Ама нуждитъ на живота текатъ, тѣ вървятъ една следъ друга. Кредитътъ е най-ценното нѣщо въ живота, въ отношенията на хората. Кредитътъ — това е, безспорно, всичко онова, което създава душата въ всѣка сдѣлка, въ всѣка инициатива. Ако човѣкъ нѣма свои лични срѣдства, ще ги вземе отъ комшията, ще ги вземе отъ банкера срещу опредѣлена лихва. Лихвата се смѣта като законенъ приходъ, и капиталитъ, които се даватъ, сѣ узаконени отъ гледището на държавата, отъ гледи-

щето на общественния моралъ, отъ гледището на гражданско-правнитъ отношения. Защо е тогава този повикъ и този мотивъ? Азъ бихъ предпочелъ, вмѣсто съ тия мотиви да хвърляме камъ върху ония граждани, които сѣ граждани на икономии, да кажемъ: г-да, признаваме, че ви ощетяваме, но ви ощетяваме не защото сте виновни, а защото смѣтаме, че можете по-леко да понесете тази щета, отколкото онѣзи, които изнемогватъ и вървятъ по едно напанадолице. Тогава ще можемъ да оправдаемъ поне до известна степенъ нашето жестоко отношение къмъ тѣхъ и принципа на равенството на гражданитъ предъ законитъ и тѣхното право да искатъ отъ държавата и тѣ да бждатъ третираны на равна нога съ останалитъ.

Нѣкои отъ народнитъ представители, които говориха тукъ, дадохъ да се разбере — извинете за израза и за откровеността — като-че-ли приказватъ про domo sua, като-че-ли тѣ сѣ жертвата и ни навеждаха на мисълта, дали действително тѣ сѣ въ едно такова положение. И — не знамъ какъ да се изразя — за тѣхно съжаление, — констатира, че тѣ сѣ тѣкмо тия и че ще вдигнатъ рѣка за законодателство про domo sua.

Г. г. народни представители! Поставимъ ли се въ това положение, изхождаме ли отъ съображения на личенъ интересъ, законодествуваме ли съ огледъ на нашитъ лични изгоди, бждете увѣрени, че ние нѣма да създадемъ правилно законодателство, напротивъ, ще създадемъ едно законодателство, което може да ни уличъ въ използване на положението, като хора на законодателната властъ. Отъ това нѣщо Народното събрание трѣбва да се варди, то трѣбва да стои настрана. Азъ знаа, че никому не е прекипѣло, може би всички се нуждаятъ, може би нѣкои нѣматъ никакви дългове, но туй не ще рече, че народниятъ представителъ, представляващъ колективната съвѣсть на единъ народъ, ще трѣбва да изхожда отъ това гледище, когато вдига рѣка да гласува.

И. Драгойски (д): Г. Дойчиновъ! Позволете единъ въпросъ: кое Ви дава основание да хвърляте такова подозрение къмъ народнитъ представители?

С. Дойчиновъ (нац. л. о): Ще ме освободите отъ отговора на този въпросъ. Не за всички народни представители, а за нѣкои казахъ това. — Тѣй се създава впечатление отъ вѣнъ.

И. Драгойски (д): По-добре бѣше, за Ваша честъ и за честта на Парламента, да не бѣхте казвали тия нѣща.

С. Дойчиновъ (нац. л. о): Тѣкмо сега щѣхъ да се допльня съ едно заявление, но Вие ме прекъснахте преди още да бѣхъ завършилъ мисълта си. Като казвамъ това, дълженъ съмъ да заявя — въ опровержение на оная мѣлва, която се носи — че въ Народното събрание тия въпроси нѣма да се разрешаватъ така, а ще се разрешаватъ само съ огледъ на достоинството на мандата, съ който сме облѣчени. Това бѣше, което трѣбваше да добавя, преди да ме закачите.

Но, г. г. народни представители, има и друго едно послѣствие, не само убиването на личния кредитъ. Азъ още отсега предвиждамъ и предчувствамъ, че съ прилагането на тѣзи закони, движението на паритъ на пазара ще изчезне. Търговията, индустрията, дребнитъ продажби ще бждатъ спънати извънредно много, ако не окончателно смутени. Всѣки частна инициатива ще бжде спрѣна и ще настане такава парализия, която ще трѣбва да лѣкуваме чрезъ обратни закони, но не знаа дали вече ще можемъ да възстановимъ довѣрието на хората. Страшно е когато се разколебае довѣрието на единъ народъ въ неговата законодателна властъ, защото се поставя въпросътъ: какво довѣрие ще имаме ние въ законитъ на страната, когато на всѣки две седмици, на всѣки две години се измѣнятъ законитъ, когато нѣма установено едно правило, трайно, положително, отъ което да се ржководимъ, да балансираме своя животъ и да опредѣляме своитъ отношения? Ако ние създадемъ основания да се мисли за нетрайността на законитъ, за нетрайността на единъ опредѣленъ моралъ, смѣтаме ли, че правимъ нѣщо добро? Не, пакостимъ и пакостимъ на цѣлия животъ, пакостимъ на всички правоотношения стопански, спъваме и ударяваме въ основата самото стопанство.

Г. г. народни представители! Азъ ще ви посоча единъ съществень пропускъ въ двата законопроекта, въ законопроекта за защита на земеделска-стопанинъ и въ тоя за защита на длъжницитъ. Ако днесъ тия два законопроекта могатъ да се оправдаятъ като законопроекти, продиктувани отъ една временна нужда, като изключителни закони, азъ не виждамъ до кога ще действуватъ тѣ. Вие имате началната дата за уреждането на дълговетъ, но нѣмате

крайната дата на ликвидацията, крайния ликвидационен период. Поне да имаше по един член в двата законопроекта, в който да се каже: законът ще биде в сила, докато трае кризата.

И. Драгойски (д): Не може да се пише така в един закон — докато трае кризата.

С. Дойчиновъ (нац. л. о): Може, не може, народното представителство, респ. правителството, е длъжно да манифестира трайността или временността на един закон, когато той е изключителен закон. Тръбва да се знае докога ще действа този изключителен закон.

Ц. Бръшляновъ (д. сг): Разбира се, че всеки ще се възползува еднократно.

С. Дойчиновъ (нац. л. о): Азъ ще моля г. министъра на правосъдието да каже: имат ли временен характер тези закони, колко пъти може да се възползува един длъжник от тия закони, еднократно ли, многократно ли, за бъдещи дългове отнасят ли се, ще се продължи ли действието на тия закони, ако се наложи това от живота?

Г. П. Геновъ (р): Ясно се казва за кои дългове се отнасят.

С. Дойчиновъ (нац. л. о): Този въпрос се нуждае от едно тълкуване, от едно пояснение и дългът на г. министъра на правосъдието е да даде това пояснение.

Пристъпвамъ, г. г. народни представители, към самите законопроекта.

Азъ имамъ да направя по тях следните бележки. Азъ поддържамъ гледището, че тия два законопроекта тръбва да се поставятъ в паралелъ, в хармония, ако не могатъ да се слѣятъ в единъ. Ако не могатъ тези два законопроекта да се слѣятъ въ едно, за да се подчертае единството на народа, че нѣма разлика между класитѣ и съсловията, то комисията ще тръбва да се помъжи да постави тия два законопроекта въ едно съответствие, да създаде нѣщо по-съвършено, за да нѣма между тяхъ противоречия, за да не се даватъ привилегии на едни, а на други да не се даватъ.

Тръбва да признаемъ, че законопроектътъ на г. Върбеновъ, въ сравнение съ тоя на г. министъръ Гичевъ, е сравнително по-съвършенъ, е поставенъ на по-правилна основа, макаръ и той да е времененъ законъ, резултатъ на кризата. Този законопроектъ дава възможностъ за облекчаване положението на длъжниците само чрезъ разсрочки, намаляване на лихвата и измѣняване процедурата въ полза на длъжниците. Действително, г. г. народни представители, това сѣдни правила и до известна степенъ справедливи начала, които може да се възприематъ въ единъ законъ. Онуй рѣзване на паритѣ, влоговетѣ и задълженията, за което ходатайствува г. Петковъ, не е възприето въ законопроекта, и сѣ право, защото е единъ ножъ съ две остриета. Съ него могатъ да си служатъ само политически акробати, но който борави съ него, вмѣсто да порѣже и да отстрани опасността, може да порѣже главата на България и единството на народа. Ние къмъ това сръдство не тръбва да прибѣгваме, то е опасно, то ще докара сътресение въ народното стопанство.

Имамъ да направя още нѣкои бележки по законопроекта. Въ законопроекта е приетъ принципътъ на съдебна ликвидация при условията за несъстоятелността. Всѣки единъ длъжникъ, на когото пасивътъ надминава актива, може да иска отъ съда да му допустне една съдебна ликвидация при дадена процедура. Тая процедура, споредъ менъ, е сравнително правилно определена. Тя създава гаранции, както за кредитора, така сѣщо и за длъжника и държи смѣтка за морала, да нѣма злоупотребления.

Но, г. г. народни представители, въ законопроекта има прокарани особени постановления касателно доказателствата, които ще тръбва да представи длъжникътъ. Такова е постановлението за удостоверенията, които ще се издаватъ отъ общинитѣ. Безспорно, по презумция тръбва да вѣрваме, че тия удостоверения ще бидатъ вѣрни и правилно издавани. Удостоверенията, които ще се издаватъ отъ еснафа, отъ съсловieto, къмъ което принадлежи длъжникътъ, г. г. народни представители, може да иматъ една относителна доказателствена стойностъ. Съ тяхъ може да ставатъ даже и голѣми злоупотребления. И мене ми се струва, че, давайки на тия удостоверения сила на пълно доказателствено сръдство, може вмѣсто да изпишемъ вежди, да извадимъ очи. Ще се породятъ много углавни процеси по отношение на много издатели на такива удостоверения, защото съсловieto често пъти ще издава удо-

стовѣрение и за услуга. А даде ли имъ законътъ официаленъ характеръ, издателитѣ ще отговарятъ за фалшификация на официални документи.

Председателствуващъ Н. Шоновъ: Г-да! Правя предложение да продължимъ заседанието, докато свърши речта си г. Дойчиновъ.

Който отъ г. г. народнитѣ представители, сѣ съгласни да се продължи заседанието, докато свърши речта си г. Дойчиновъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събраниято приема.

С. Дойчиновъ (нац. л. о): Ще тръбва да се намѣри една по-правилна и по-безопасна редакция както по отношение на доказателствената сила на тия удостоверения, така и по отношение отговорноститѣ на ония хора, които ще ги издаватъ.

Но, г. г. народни представители, като едно изключение отъ принципитѣ на гражданското право въ чл. 6 на законопроекта е вмѣкнато правото на изкупуване по правилата на тѣ нареченото *laesio enormis*. Това е едно изключение отъ сѣщия принципъ, прокаранъ въ чл. 314 отъ закона за задълженията и договоритѣ, който не позволява да се изкупуватъ имотитѣ, купени на публична продажъ. Продажбитѣ, извършени на публична продажъ, не подлежаша на разваляне по чл. 308 отъ закона за задълженията и договоритѣ. Сега отъ това правило е допустнато едно изключение и въ двата законопроекта, като се презюмира, че продажбата е извършена, когато длъжникътъ е билъ поставенъ при едно положение да не може да изплаща дълговетѣ си, когато, при едно нормално положение, той би могълъ да плати и не би се дошло до публична продажъ и до продаване имота му на цена по-малка отъ половината му стойностъ. Азъ разбирамъ, че това е мотивътъ. Може да се поддържа, че до известна степенъ този мотивъ е доста справедливъ, но не при всички случаи, защото има случаи, които водятъ началото си много отъ преди 1 януарий 1930 г.

Министъръ Д. Върбеновъ: Не е този мотивътъ на принципа *laesio enormis*.

С. Дойчиновъ (нац. л. о): Моля ви се, прочетете чл. 6 отъ законопроекта. Тамъ е казано: „По реда и при условията, предвидени въ чл. 308 отъ закона за задълженията и договоритѣ“.

Министъръ Д. Върбеновъ: Тамъ се съдържа.

С. Дойчиновъ (нац. л. о): Значи, ще тръбва най-напредъ длъжникътъ да докаже, че действително неговиятъ недвижимъ имотъ, неговата къща или дюкянъ, е билъ продаденъ на една цена по-ниска отъ половината му стойностъ. Това е въпросъ на доказателства, безспорно. Освенъ това, г. г. народни представители, има при изкупуването едно различие между двата законопроекта въ началнитѣ дати. Въ законопроекта за закрила на земеделеца-стопанинъ е отъ 1 януарий 1929 г., а въ сегашния законопроектъ е отъ 1 януарий 1930 г. Пита се: защо г. Гичевъ намира, че началото на изкупуване тръбва да започне отъ 1 януарий 1929 г., а г. министърътъ на правосъдието намира, че това начало тръбва да биде отъ 1 януарий 1930 г.? Азъ не мога да си обясня това различие. Нѣкъде се приказва и се говори, че имало било нѣкакви други съображения. Азъ съмъ любопитенъ да чуя тия съображения. А това, което ще пожелаея, то е: въ тия два законопроекта тръбва да се постави една начална дата, защото гражданитѣ сѣ равни предъ законитѣ и не може да се прави такова различие.

И друга една бележка имамъ да направя по това изкупуване. Въ чл. 6 е казано: „и съ спазване на чл. 313, ал. 2“ — напечатано е чл. 213, но е погрѣшно, тръбва да биде чл. 313 — „отъ сѣщия законъ“ — закона за задълженията и договоритѣ. Спазва се само алинея втора, която постановява, че ако купувачътъ на публичната продажъ предположи да задържи имота, ще плати онова, за което се е произнесло вещото лице, че имотътъ струва въ повече заедно съ лихвитѣ; но ако той отстъпи имота — ще си получи стойността безъ лихви и отгоре ще плати на бившия притежателъ и приходитѣ за времето, презъ което е притежавалъ имота. Е добре, де е компенсацията, де е принципътъ на равенството, макаръ че смѣтамъ, какво тукъ ще ми се каже: нали ние искаме да облекчимъ длъжника? Е добре, искате да облекчите длъжника, но вие го облекчавате съ самия фактъ на даване право за изкупуване. А щомъ му дадете това право на изкупуване и се базирате на условията на чл. чл. 308 и последващитѣ отъ закона за задълженията и договоритѣ, естествено е, че вие ще тръбва да

приемете да поставите странитѣ при положение на равенство, на еднаквост спрямо законитѣ. Това нѣщо не е спазено, г. г. народни представители. И азъ моля г. министра да си вземе бележка и въ комисията тѣзи дефекти да се премахнатъ. Тѣ сѣ отъ сѣщественъ характеръ и сѣ отъ такова естество, щото могатъ да докаратъ голѣми щети и да отровятъ душата на много хора, които сѣ абсолютно невинни.

По-нататѣкъ, г. г. народни представители, имамъ да направя една бележка по отношение на процедурата при обявяване на съдебната ликвидация. Вѣрно е, че тукъ е по-издържана, отколкото въ законопроекта на г. Гичева. Защо? Защото по законопроекта на г. Гичева, мировиятъ съдия, възъ основа на доказателства, при съобщение на странитѣ, може да произнесе своето решение, което има характеръ на окончателно решение. Въ този законопроектъ на г. министъръ Върбеновъ е дадена възможностъ и за доказване възраженията отъ противната страна. Това е справедливо, това е право. Обаче като установява общата подсъждностъ, между другото е казано: „Всички доказателства трѣбва да бѣдатъ представени до първото по дѣлото заседание. Отъ посоченитѣ свидетели се разпитватъ само ония, които сѣ налице“, които сѣ се явили, г. г. народни представители. Щомъ свидетелитѣ се посочватъ, щомъ тѣхнитѣ показания сѣ оценени като необходими за правилното решение на единъ процесъ, естествено е, тѣ сѣ приети като едно доказателство отъ сѣщественъ значени и би следвало безъ тѣхъ да не се реши процесътъ. Но, г. г. народни представители, ако не се явятъ тѣзи свидетели, веднага се прави изключение отъ това общо правило и се казва: и безъ тѣхъ ще се свърши. Ами ако не се яви нито единъ отъ тѣхъ — защото нито кредиторътъ, който ги посочва, нито длъжникътъ, нѣматъ властъ да ги принудятъ да дойдатъ въ съда по тѣхно искане, по тѣхна воля, това е властъ само на съда, който може да заповѣда да дойдатъ — ако свидетелитѣ, казвамъ, не се явятъ, а съдътъ трѣбва окончателно да реши дѣлото при туй положение, азъ поставямъ въпроса: какво решение ще издаде съдътъ, на каква база ще го издаде и ще има ли то стойностъ на едно правилно издадено решение, което да гарантира интереситѣ на странитѣ и да отговаря на справедливостта? Ето ви единъ въпросъ, г. г. народни представители, който налага веднага грижата на г. министра и на правосѣдната комисия да го разрешатъ, защото никой не бива да бѣде лишень отъ доказателства; още повече, че въ последващия чл. 21, където се казва, че съдътъ постановява решението си, не е предвидено обжалване предъ по-горна инстанция, за да се даде възможностъ да се допълнятъ доказателствата и да се ликвидира правилно процесътъ, и поради това, както самиятъ длъжникъ, така и самиятъ кредиторъ могатъ да бѣдатъ жертва на едно неправилно решение.

Министъръ Д. Върбеновъ: Две инстанции искате?

С. Дойчиновъ (нац. л. о): При туй положение, безспорно, ще трѣбва да се тури поне една принудителна, една предупредителна мѣрка по отношение на призованитѣ свидетели, за да бѣдатъ задължени да се явятъ въ първото заседание. Второ, не може по никой начинъ да се счита решението на първата инстанция за окончателно, ако тѣзи дефекти не се премахнатъ, ако не се събератъ доказателства въ първата инстанция. Ще трѣбва непременно да дадете възможностъ да има още една апелативна инстанция, по сѣщество, за защита правата и интереситѣ на странитѣ.

Г. г. народни представители! Вѣрно е, че азъ направихъ забележка, че г. министърътъ и въобще авторитѣ на законопроекта сѣ се постарали да предвидятъ и нуждитѣ санкции, но азъ не виждамъ въ чл. 23 да сѣ предвидени всички възможни злоупотреби и санкции. Тамъ се говори за прехвърляне на имоти, за злоупотребуване, тъй да се каже, отчуждаване на имоти, съ цель да си намали длъжникътъ имотното състояние, но нищо не се споменава — и ще моля г. министра да си вземе бележка за това и да даде съответно тълкувание — за единъ такъвъ случай, когато длъжникътъ издаде, да кажемъ, единъ фиктивенъ записъ, съ дата много по-стара и ошети участващитѣ кредитори чрезъ подставени лица. За подставени лица наистина се говори нѣщо въ последващата алинея, но то съвсемъ не е ясно, защото редакцията не е пълна. Трѣбва да се опредѣли ясно и категорично, че такива лица не сѣ нищо друго, освенъ лица, които подпомагатъ и сѣ прями съучастници въ намаляване състоянието на длъжника съ цель да се ошетятъ умишлено кредиторитѣ, деяние, безспорно, наказуемо по нашия наказателенъ законъ. Тогава ще има една по-пълна гаранция въ туй отношение.

Министъръ Д. Върбеновъ: Не сте чели чл. 23!

С. Дойчиновъ (нац. л. о): Азъ го четохъ добре, но за тѣзи фиктивни записи...

Министъръ Д. Върбеновъ: Трѣбва ли изрично да се каже за фиктивнитѣ записи?

С. Дойчиновъ (нац. л. о): По чл. 18 отъ законопроекта се считатъ за недействителни всички сдѣлки, които длъжникътъ е сключилъ съ своитѣ роднини, предвидени въ чл. 140 отъ закона за задълженията и договоритѣ. Това е право. Обаче, предвидено е само едно изключение — за ония задължения, които сѣ установени съ документи съ завѣрена дата. Добре, но значението на сдѣлката не е тамъ: дали документа съ сдѣлката е съ завѣрена дата или не. Най-сѣщественото е, броеви ли сѣ паритѣ, или сдѣлката е безпарична. Може задължението да е осребрено, завѣрена дата, на какво основание обявявате задължението за недействително и ошетявате тия хора? Ето и тия въпроси ще трѣбва да се пояснятъ.

Имаше да направя много други бележки по тоя законопроектъ, но не ми остава време. Спирамъ се само върху челяднитѣ имоти, които сѣ непрододаеми.

Въ точка 2 на чл. 5, която се отнася за движимитѣ вещи, е казано, че не може да се налага заповоръ и да се продаватъ вещи, които сѣ свързани съ занаята, съ професията на длъжника, на стойностъ до 25.000 л. Това разбирамъ за голѣмитѣ задължения, за които може да бѣде продаденъ цѣлиятъ инвентаръ, то не бива да е сѣщото и за дребнитѣ задължения. За тѣхъ трѣбва да се даде право на съдията-изпълнителъ да пренеся съ каква частъ до размѣра 25.000 л. може да бѣде достатъченъ инвентарътъ, безъ да се попрѣчи на занаята, ако бѣде продадена. Може да приеме за достатъченъ размѣра 5 или 6.000 л., а щомъ е казано „до 25.000 л.“, то значи отъ 1 до 25.000 л. нищо не може да му се опише, макаръ и да нѣма нужда длъжникътъ отъ него.

И. Драгоски (д): Може на единъ занаятчия инвентарътъ да му струва 10.000, на другъ 14.000, на трети 24.000, на четвърти — 24.999 л. Съгласно закона, инвентара му нѣма да се опише.

С. Дойчиновъ (нац. л. о): Споредъ сегашния законъ за гражданското съдопроизводство тоя размѣръ е до 6.000 л. Ако ще даваме, г. г. народни представители, облекчение на длъжницитѣ, при възможностъ не трѣбва да ошетяваме и кредиторитѣ, а трѣбва да знаеамъ, че въпросътъ, който се разрешава съ втората точка на чл. 5, има две страни. Ако приемете, че се отнася за единъ срѣденъ занаятчия, инвентарътъ на който не може да достигне никогда сумата 25.000 л., въ такъвъ случай той нѣма нужда отъ токозъ голѣмъ инвентаръ и излишѣкътъ за занаята му може да се опише. Ако приемете, че се касае за единъ длъжникъ, който е въ по-добро материално състояние, който за упражнението на своя занаятъ има нужда отъ вещи не за 25.000 л., а за 100.000 л., щомъ вие му опишете тия вещи, ще спрете занаята му.

Министъръ Д. Върбеновъ: Значи индустриалци.

С. Дойчиновъ (нац. л. о): Да, за индустриалци, па и за занаятчи, които иматъ уредени желѣзарски работилници, съ различни машини, различни преси, които струватъ до 100.000 л.

Министъръ Д. Върбеновъ: Отъ размѣра на дълга зависи.

С. Дойчиновъ (нац. л. о): Казвамъ, че тоя размѣръ е относителенъ и че той е въ зависимостъ отъ нуждитѣ и отъ естеството на занаята, на професията.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Привършвайте.

С. Дойчиновъ (нац. л. о): Да.

Г. г. народни представители! Свършвамъ. Критиката, която правимъ, я правимъ добросъвестно, съ убеждението, че тия законопроекти нищо не ще допринесатъ за възстановяване икономическото равновесие въ страната и никакво подобрене въ народното стопанство. Тъкмо обратното — ще разстройатъ положението. И затуй, азъ моля народното представителство, моля и г. министра, да се

избѣгне поне създаването на двата тия сродни закони. Нека дветѣ комисии — по Министерството на земледѣлието и по правосѣдието — се събератъ и изработятъ единъ законъ по-систематиченъ и по-разуменъ.

Обаждатъ се: Късно е.

С. Дойчиновъ (нац. л. о): Никакъ не е късно. Работата по тия законопроекта може да се отложи съ седемъ дена, за да се даде нѣщо по-съвършено, нѣщо по-добро. Можете въ една специална глава въ този законопроектъ на г. м-ръ Върбеновъ да вмъкнете материята, която се третира съ законопроекта на г. министъръ Гичевъ, като основенъ социаленъ законъ бѣде първиятъ, тъй като всички закони, които уреждатъ правоотношения, излизатъ отъ Министерството на правосѣдието. Нима законътъ за задълженията и договоритѣ не е отъ социаленъ характеръ, нима другитѣ закони не сѣ такива? И тоя е такъвъ. Не бива да създаваме отдѣлни закони за отдѣлнитѣ класи и категории хора. Азъ смѣтамъ, че това трѣбва да се направи.

На второ мѣсто, азъ пакъ предупреждавамъ и моля да се има предъ видъ това, когато ще се правятъ поправки въ комиситѣ — че законитѣ, така както сѣ редактирани, съ желание бързо да се действува, нѣма да дадатъ очакванитѣ резултати; да не се изразя, че ще бѣдатъ палиативъ, но нѣма да оправдаятъ голѣмата целъ, която си е зададо правителството и която то предъ самия народъ е обещало да изпълни.

И. Драгойски (д): Тогава естествена последица е да не гласувате законопроекта.

С. Дойчиновъ (нац. л. о): Азъ смѣтамъ, че тия законопроекта сѣ неприложими.

И. Драгойски (д): Вие сега хемъ опозиция, хемъ съ правителството. Щомъ като намирате, че сѣ неприложими, нѣма да ги гласувате.

С. Дойчиновъ (нац. л. о): Ние не можемъ да ви попрѣчимъ, обаче, въ изпълнение на своята контролна функция по отношение на правителството, ние го предупреждаваме за послѣдствията — че нѣма да се постигнатъ ония цели, които се гонятъ. И, безспорно, при туй положение, ще се теглятъ и послѣдствията.

Азъ свѣршвамъ, г. г. народни представители, съ едно пожелание: отъ нищо направете нѣщо; характеризирайте тия закони поне като изключителни и временни поради кризата, определете тѣхното ограничено действие, направете единъ малъкъ опитъ. А ако разберете противното, отмѣнете ги, защото опититѣ значатъ бръснене отъ единъ чиракъ върху здрава глава и вмѣсто тая глава да бѣде украсена, може да бѣде осакатена. И послѣдствията отъ тия закони, г. г. народни представители, могатъ да бѣдатъ такива.

Азъ свѣршвамъ съ тия предупреждения отъ името на нашата парламентарна група, изпълнявайки своя дългъ като народни представители. Сега е вашъ редъ добре да обмислите и решите. (Ръкоплѣскания отъ национал-либералитѣ обединени)

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Вдигамъ заседанието за вторникъ, съ сѣщия дневенъ редъ.

(Вдигнато въ 20 ч. 23 м.)

Подпредседателъ: **Н. ШОПОВЪ**

Секретаръ: **А. КАНТАРДЖИЕВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**

ПОПРАВКА НА ПО-ВАЖНИ ПЕЧАТНИ ГРЪШКИ.

Стр.	Колона	Редъ	Напечатано:	Да се чете:
1131	лѣва.	36 отгоре надолу	Толкова ще пролѣятъ сълзи и за насъ, колкото лѣха въ	(Този редъ, 36, се заличава, а следъ редъ 37 да се четатъ думитъ: „1920 г. за унгарския народъ“).